

Ho Orthodoxos keryx

PROCESSED

AUG 11 2009

GTU LIBRARY

ΘΕΟΣ ΚΗΡΥΞ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1964 • ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ • ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2009 • ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 248-249

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΝ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

5 Craven Hill, London W2 3EN • Telephone: 020-7723 4787 • Fax: 020-7224 9301

Website: www.thyateira.org.uk • e-mail: mail@thyateira.org.uk

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΗΡΥΞ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1964
ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 248-249

Μάιος - Ιούνιος 2009

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ £15
ΠΛΗΡΩΤΕΑ: GREEK ARCHDIOCESE OF
THYATEIRA AND GREAT BRITAIN

5 CRAVEN HILL, LONDON W2 3EN

TEL.: 020-7723 4787

FAX: 020-7224 9301

ORTHODOX HERALD

OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARCHDIOCESE
OF THYATEIRA AND GREAT BRITAIN
5 CRAVEN HILL, LONDON W2 3EN

TEL.: 020-7723 4787

FAX: 020-7224 9301

YEARLY CONTRIBUTION £15

**PAYABLE TO: GREEK ARCHDIOCESE OF
THYATEIRA AND GREAT BRITAIN**

First Published 1964

Third Period

May - June 2009

No.: 248-249

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αρχιμανδρίτου Βασιλείου Παπαβασιλείου:

3.....Οι Άγιοι Πάντες της Βρετανίας.

Χάρη Μεττή:

4.....Αρχιεπίσκοπος Αθηνάγρας Κοκκινάκης.

Χαραλαμπία Σιδηροπούλου:

17.....Μάθημα Ιστορίας στο Μουσείο: «Έκθεση-αφιέρωμα στη Γενοκτονία του Πόντου».

20.....Επαφές του Σεβασμιωτάτου Αρχιεπισκόπου κ. Γρηγορίου.

22.....Communiqué of the Fourth Pre-Conciliar Pan-Orthodox Conference.

Archbishop Gregorios:

23.....Address to the Bromley Rotary Club.

27.....Address on the occasion of his receiving the Gold Medallion of the Three Faiths' Forum.

Mohammad Shahid Raza:

28.....Speech on presenting the Gold Medallion.

Jonathan Sacks, Chief Rabbi:

28.....Message for the presentation of the Gold Medallion.

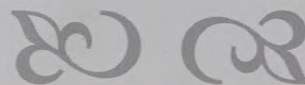
Archimandrite Vassilios Papavassiliou:

29.....Religion and Secularism: A Theological Crisis.

30.....His Eminence Archbishop Gregorios' Diary.

Εικόνα Πάντων των εν Βρετανία διαλαμψάντων
Αγίων.

Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Λεπτομέρεια εικόνας Παναγίας Οδηγητριάς,
Σκήτη Αγίου Βασιλείου Αγίου Όρους.

**ΠΑΡΑΚΑΛΕΙΣΘΕ Ν' ΑΝΑΝΕΩΣΕΤΕ ΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΣΑΣ ΣΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΚΗΡΥΚΑ
ΟΙ ΕΠΙΤΑΓΕΣ ΣΑΣ ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΜΟΝΟ: GREEK ARCHDIOCESE OF THYATEIRA AND GREAT BRITAIN**

ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΠΑΝΤΕΣ ΤΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Ομιλία του π. Βασιλείου Παπαβασιλείου στον Καθεδρικό Ναό Αγίων Πάντων, Camden Town Λονδίνου, την 28η Ιουνίου 2009 (Εορτή των Αγίων Πάντων της Βρετανίας).

Ο Άγιος Αρσένιος ο Καππαδόκης, αυτός ο Έλληνας Άγιος που έζησε τον 20ο αιώνα, προφήτευσε πως "η Εκκλησία των Βρετανικών Νήσων θα αρχίσει πάλι να αναπτύσσεται αληθινά μόνο όταν αρχίσει να τιμά και τους αγίους της". Σύμφωνα με το ημερολόγιο της Αρχιεπισκοπής μας, σήμερα είναι η εορτή Πάντων των Αγίων της Βρετανίας, και έχοντας κατά νου αυτή την περιφέρη προφητεία του Αγίου Αρσενίου, σκέφτηκα πως θα άρμοζε να μιλήσω για τους Ορθόδοξους Αγίους της Βρετανίας.

Η Εκκλησία σε αυτή τη χώρα μέχρι και το σχίσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσεως, που συνέβη το 1054 (αν και υπάρχουν ισχυρά επιχειρήματα πως το σχίσμα δεν έφθασε στην Αγγλία πριν το 1066), ήταν σε κοινωνία με την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ανατολής. Γι' αυτό, οι Ορθόδοξοι αναγνωρίζουν την Εκκλησία σε αυτή τη χώρα μέχρι και τα μέσα του 11ου αιώνα σαν δική τους Εκκλησία (και όχι σαν κάτι ξένο). Ομοίως, οι Άγιοι της Βρετανίας μέχρι και αυτή την περίοδο αναγνωρίζονται από εμάς ως Ορθόδοξοι Άγιοι - άγιοι της Εκκλησίας μας. Αυτό συμβαίνει επειδή η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν προσδιορίζεται από εθνικότητες, εθνικά σύνορα, πολιτισμούς ή γλώσσες. Σύμφωνα με την Επιστολή του Μαθητού προς τον Διόγνητο, που γράφτηκε τον 2ο αιώνα: "οι Χριστιανοί διακρίνονται από τους άλλους ανθρώπους ούτε από τη χώρα, ούτε από τη γλώσσα, ούτε από τα έθιμα που τηρούν... Κατοικούν στις χώρες τους, αλλά ως προσωρινόι κάτοικοι... Συμμετέχουν σε όλα σαν πολίτες και όμως υπομένουν τα πάντα σαν ξένοι... Κάθε ξένη χώρα είναι γι' αυτούς πατρίδα, και κάθε πατρογονική γη είναι σαν ξένο μέρος". Οι Ορθόδοξοι προσδιορίζονται από την πίστη και τη λειτουργική τους κοινωνία, ανεξάρτητα από φυλετικές ή πολιτιστικές διαφορές. Όπως έγραψε ο Απόστολος Παύλος στην επιστολή του προς τους Εφεσίους: "Είστε ένα σώμα και ένα Πνεύμα, καθώς και κληθήκατε με μία ελπίδα... Ένας Κύριος, μία πίστη, ένα βάπτισμα. Υπάρχει ένας Θεός και Πατέρας όλων, που είναι πάνω απ' όλους, και διαχέεται δια μέσου όλων και κατοικεί μέσα σε όλους" (Εφεσ. 4:4-5).

Σε έντονη αντίθεση με αυτούς τους λόγους, επικρατεί μεταξύ πολλών Ορθοδόξων η αίρεση του εθνικισμού. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, στην δικαιοδοσία του οποίου ανήκουμε, καταδίκασε τον εθνικισμό σαν αίρεση, και συνεχίζει να το πράττει. Και

αυτό γιατί ο εθνικισμός διαιρεί το Σώμα του Χριστού. Καταστρέφει την ενότητα της πίστεως και δημιουργεί αντ' αυτής διαίρεση μεταξύ των Ορθοδόξων βάσει της γλώσσας, του έθνους και του πολιτισμού. Η Ορθόδοξη Εκκλησία αγκαλιάζει όλες τις γλώσσες, όλα τα έθνη και όλους τους πολιτισμούς, και τους κάνει δικούς της. Σ' αυτό το σημείο θα ήθελα να επισημάνω πως όταν χρησιμοποιούμε όρους όπως "Ελληνορθόδοξος" ή "Ρωσικός Ορθόδοξος", δεν αναφερόμαστε σε εθνικές ομάδες (Έλληνες ή Ρώσους), αλλά σε συγκεκριμένες παραδόσεις εντός της μίας Αγίας Ορθόδοξου Εκκλησίας και Παραδόσεως. Έτσι, σήμερα, εορτάζουμε τους Ορθόδοξους Αγίους αυτής της χώρας ως δικούς μας αγίους, ανεξάρτητα από την εθνική μας καταγωγή.

Αυτά τα νησιά έχουν πολλούς μεγάλους και γνωστούς αγίους: τον Όσιο Bede, τον άγιο Cuthbert του Lindisfame, τους αγίους Αυγουστίνo και Θεόδωρο του Canterbury, τον άγιο Δαβίδ της Ουαλίας, τον Πάτρικ της Ιρλανδίας, την Etheldra του Ely, την Hilda του Whitby, και πολλούς άλλους.

Σύμφωνα με την παράδοση, ο Άγιος Αριστόβουλος, ο οποίος χειροτονήθηκε επίσκοπος από τον Απόστολο Παύλο, εστάλη στην Αγγλία για να κηρύξει το Ευαγγέλιο. Ο Άγιος Αυγουστίνος και ο Άγιος Θεόδωρος του Canterbury ανέλαβαν τον περαιτέρω ευαγγελισμό των Άγγλων και την οργάνωση της Αγγλικής Εκκλησίας τον 6ο αιώνα. Ένας άλλος αξιοσημείωτος Βρετανός Ορθόδοξος Άγιος ήταν ο Όσιος ή Σεβάσμιος (Venerable στην αγγλική γλώσσα) Bede, ο οποίος είναι διάσημος για το κλασικό του έργο: "Η Εκκλησιαστική Ιστορία των Άγγλων", και είναι από τους πλέον πολυμαθείς αγίους της Δύσης - ίσως το λατινικό αντίστοιχο των Τριών Ιεραρχών της Ανατολής. Ένας άλλος σπουδαίος άγιος είναι ο Cuthbert του Lindisfame, ο οποίος είναι ένας από τους μεγαλύτερους θαυματουργούς των Βρετανικών Νήσων. Και υπάρχουν πολλοί ακόμη άγιοι οι βίοι και τα έργα των οποίων αξίζουν μελέτης και είναι άξιοι προσκύνησης και σεβασμού.

Είναι, λοιπόν, σωστό και πρέπει, σήμερα, αυτή τη μέρα που είναι αφιερωμένη σε όλους τους Αγίους της Βρετανίας, να τους μνημονεύσουμε και να ζητήσουμε τις προσευχές τους, όπως ο κοινός μας Κύριος, να μάς χαριτώσει να ακολουθήσουμε τα βήματά τους, η προφητεία του Αγίου Αρσενίου να αποδειχθεί αληθινή και ο Χριστός να ελεήσει τις ψυχές μας.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗΣ

(Συνέχεια από τα προηγούμενα)

Στο ίδιο πνεύμα έγραψαν, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης δέκα χρόνων από τον θάνατο του Αθηναγόρα, και οι Βοηθοί Επίσκοποι του, μ. Ζηνουπόλεως Αρίσταρχος, μ. Τελμησσού Χριστόφορος και Κυανέων Χρυσόστομος, των οποίων αποσπάσματα από τα κείμενά τους δημοσιεύουμε στην συνέχεια:

Του Χάρη Μεττή

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗΣ: ΕΝΑ ΦΩΤΕΙΝΟ ΜΕΤΕΩΡΟ

Του Επισκόπου Ζηνουπόλεως Αρισταρχού

Σαν δώρα σπάνια της Πρόνοιας του Θεού, είτε κάποιος είναι "οι υιοί των ανθρώπων" που από καιρό σε καιρό ο Θεός εξαποστέλλει σαν μετέωρα φωτεινά για να δηλώσουν την παρουσία Του ανάμεσα στον Λαό Του και για να αποβούν οδηγοί και φορείς των οποιωνδήποτε βουλών του Θεού στις πολλαπλές εκφράσεις του ανθρωπίνου πνεύματος.

Ένας τέτοιος άνθρωπος, ηγέτης και φορέας των βουλών του Θεού σε στιγμές δύσκολες στην πορεία της Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας της Διασποράς στη χώρα αυτή στάθηκε και ο αείμνηστος Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας Αθηναγόρας Κοκκινάκης.

Το πέρασμά του, πέρασμα φωτεινό ενός ανθρώπου προικισμένου με ιδιαίτερα πνευματικά, οργανωτικά, ηγετικά και διοικητικά χαρίσματα και ικανότητες, υπήρξε ιδιαίτερα γόνιμο και δημιουργικό νέων προσανατολισμών, με πυξίδα σταθερή και αμετάθετη την Αλήθεια του Ευαγγελίου. Γιατί πράγματι ο αείμνηστος Αθηναγόρας άφησε στο πέρασμά του σημάδια ανεξίτηλα. Γιατί η πορεία του ήταν πορεία ιεραποστολική, πορεία της ευαγγελικής αλήθειας που μένει εις τον αιώνα. Ήταν μια πορεία που ξεκίνησε από το αγιασμένο νησί της Αποκαλύψεως, την Πάτμο, και προχώρησε με Παυλικό σχέδιο στο νησί της ηρωϊκής Κύπρου, για να συνεχίσει μετά προς την βασιλίδα των πόλεων, την Κωνσταντινούπολη, κατόπιν στην Αλεξάνδρεια, στην Αμερική, τον Καναδά και να καταλήξει στη χώρα της γηραιάς Αλβιώνος, την Μεγάλη Βρετανία.

Προικισμένος με ζήλον και αγάπην προς την ιεράν διακονίαν, νεαρώτατος κατετάγει στις τάξεις του Ιερού Κλήρου, γιατί είχε πιστά, όχι μόνον εις την αποστολή της Εκκλησίας, αλλά και στην δική του αποστολή μέσα στην Εκκλησία. Ύστερα από εξαιρετες σπουδές εις την Θεολογική Σχολήν της Χάλκης είχε το ευτύχημα, μετά την αποφοίτησή του από την Χάλκη, να μετεκπαιδευθεί και πρακτικώς και να εμπλουτίσει τις γνώσεις του, μαθητεύσας παρά τους πόδας δύο από τους πιο διαπρέψαντας εκκλησιαστικούς ηγέτες της Ορθοδόξου Εκκλησίας στο πρώτο ήμισυ του 20ού αιώνα, κατ' αρχήν μεν του μεγάλου Πατριάρχου Αλεξανδρείας Μελετίου Μεταξάκη, τον οποίον υπηρέτησε ως Διάκονος επί μικρόν διάστημα μέχρι του θανάτου του Πατριάρχου το 1935, και στην συνέχεια πλησίον του Αρχιεπισκόπου Βορείου και Νοτίου Αμερικής, που ανεδείχθη μετέπειτα εξ ίσου μεγάλος Πατριάρχης της εποχής μας.

Αθηναγόρου του Α'. Ως Ιερεύς και Επίσκοπος και Δάσκαλος της Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας της Διασποράς, καθοδηγημένος και εμπνευσμένος από τέτοια υψηλά αναστήματα της συγχρόνου Εκκλησίας μας, ο αείμνηστος Αθηναγόρας υπηρέτησε με τον λόγο και την γραφίδα και με πολλήν αγάπη την θεολογικήν επιστήμην και την ποιμαντικήν θεολογίαν της Εκκλησίας μας. Όταν δε το 1963 εκήρυσεν η Μητρόπολις Θυατείρων, ο Πατριάρχης Αθηναγόρας, εκτιμών τις ικανότητες και τα προσόντα τού άλλοτε Βοηθού του Επισκόπου, εισηγείται εις την ιεράν Σύνοδον της Μητρος Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας όπως εμπιστευθεί εις αυτόν την πνευματικήν επιστασίαν και χειραγωγήαν της εκλεκτής αυτής Επαρχίας του Οικουμενικού Θρόνου, την οποία επί δεκαπενταετίαν περίπου ο αείμνηστος Αρχιεπίσκοπος Αθηναγόρας θεοφιλώς και θεαρέστως ετοιμάνεν αποσπώντας την αγάπην, τον σεβασμόν και την εκτίμησιν όχι μόνον του ποιμνίου του αλλά και των ετεροδόξων, ιδία δε των Αγγλικανών.

Η Αρχιερατεία του ως Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας σημείωσε σπουδαίον σταθμόν εις την οργάνωσιν, ανάπτυξιν και εξάπλωσιν της Ορθοδόξου Εκκλησίας εις την χώραν αυτήν. Εμπνεόμενος από τα εθνικά και θρησκευτικά ιδεώδη, κατέστησε σκοπόν της αποστολής του την καθ' οιονδήποτε τρόπον συγκράτησιν των πατριωτικών και θρησκευτικών αισθημάτων του ποιμνίου του.

Η συμμετοχή του εις την οικουμενική κίνηση και ειδικώτερα τον Διάλογο μετά της Αγγλικανικής Εκκλησίας ως αποκλειστικό σκοπό είχε την προβολή του μεγαλείου της Ορθοδοξίας και του Σεπτού Κέντρου αυτής και την εκδήλωσιν καλής θελήσεως διά την κατάπαυσιν του σκανδάλου της διαιρέσεως της χριστιανικής οικογενείας.

Εις όλους αυτούς τους τομείς και εις άλλους όπως είναι: η ίδρυση και η οργάνωσις Κοινοτήτων νέων, η σύνταξις Καταστατικών και η ίδρυσις Συλλόγων Νεολαίας, Βοηθητικών Αδελφοτήτων, Ελληνικών Σχολείων και άλλων μορφωτικών και πολιτιστικών Οργανώσεων, εις όλους αυτούς τους τομείς εργάσθηκε ως πιστός δούλος, δυνάμενος να παρουσιάσει εις τον Κυρίον του πολλαπλασιασμένον το παραχωρηθέν εις αυτόν τάλαντον.

Καλλιτερείς εκκλησιαστικοί λόγοι, ιστορικά μελετήματα και θεολογικές και άλλες πραγματείες αποτελούν τα προϊόντα της συγγραφικής του παραγωγής που είτε βρίσκονται κατεσπαρμένα εις τους 15 τόμους του «Ορθοδόξου Κήρυκα» που εκδόθηκαν κατά τα 15 έτη της ποιμαντορίας του, είτε εις αυτοτελή βιβλία και πραγματείες μορφωτικού και ποιμαντικού περιεχομένου.

Τα κύρια χαρακτηριστικά που διακρίνουν την παραγωγικότητα

του είναι: ευρύτης σκέψεως και βάθος στοχασμών, αρμονία λόγου και σαφήνεια εννοιών, ευστοχία λέξεων και ρέουσα φρασεολογία, γλαφυρότης ύφους και επιπυχής ακριβολογία εις τους συλλογισμούς του

Ως άνθρωπος χριστιανός ήταν πλούσιος σε αρετές. Ήταν μελετηρός, λάτρης και θεραπευτής της ιερής και της θύραθεν παιδείας. Εγκυκλοπαιδικός στη μόρφωση, που γινόταν φανερή στις καθημερινές ιδιωτικές συναναστροφές και συνομιλίες του.

Ευθύς και δίκαιος στον χαρακτήρα, ομιλητικός και καταδεκτικός προς πάντας.

Αναμφιβόλως ο αείμνηστος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Αρχηγός Κοκκινάκης στάθηκε μεγάλος οραματιστής και ηγετική μορφή της Ορθοδοξίας στα χρόνια μας. Αληθινός εκκλησιαστικός ηγέτης. Πνευματοφόρος στη σκέψη και στη δράση του. Ιεροφάντης «παράταξεν Κυρίου».

Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΤΟΥ

Του Επισκόπου Κυανένου Χρυσοστόμου

Ο αείμνηστος Αθηνάγορας ήταν μια χαρισματική και πνευματικά δυναμική προσωπικότητα, που μέσα της ασφυκτιούσε ένας δημιουργικός νους και μία ταλαντούχα και εφοδιασμένη με πολλά προσόντα, από τον Θεό, ψυχή. Η ακτινοβολία του εκδηλώθηκε μέσα στο χώρο της Εκκλησίας, πολύ νωρίς, από τότε που ήταν ακόμη φοιτητής και αργότερα ως Διάκονος του μεγάλου Πατριάρχου Μελετίου Μεταξάκη. Τότε φάνηκε η πνευματική παραγωγή του, με το περίφημο άρθρο του, "το βαρύ πένθος της Εκκλησίας", που δημοσιεύθηκε στο Πάνταίνο της Αλεξάνδρειας. Ήταν εργατικώτατος. Πάντοτε θα τον έβρισκες με κάτι να ασχολείται ή κάποιο βιβλίο να έχει στα χέρια του και να το διαβάζει, ή κάποια πένα να κρατά και να γράφει. Παράλληλα με τα διοικητικά του καθήκοντα, θεράπευε και τα εκκλησιαστικά και θεολογικά γράμματα. Με την ακάματη επιστημονική έρευνά του περνούσε από τον ένα κλάδο της Θεολογικής επιστήμης στον άλλο, καταρτίζοντας τον εαυτό του, αφήνοντας πίσω του επιστημονικές εργασίες. Ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος Αθηνάγορας πίστευε και ζούσε την πίστη του και τη δύναμη της Εκκλησίας.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία λέγεται και είναι Εκκλησία Πατέρων, επειδή ακολουθεί πιστά την διδασκαλία και το παράδειγμα του βίου των Αγίων Πατέρων. Η Ορθόδοξη διδασκαλία είναι πράξη και πείρα, που μεταβιβάζεται από γενεά σε γενεά, και είναι αυτό που λέμε παράδοση. Η παράδοση δεν είναι ιστορική γνώση, αλλά είναι μετάδοση ζωής. Μια αδιάλειπτη συνέχεια, χωρίς διακοπή. Η Εκκλησία είναι ο Χριστός, κι ο Χριστός είναι η ζωή.

Ο Χριστός είναι η δύναμη και το μυστήριο της Εκκλησίας. «Εγώ εμί ή ανάστασις καί ή ζωή», Ιωάν. ια' 25, «ο πιστεύων εις τόν Υιόν έχει ζωήν αιώνιον», Ιωάν. γ' 36, «τόν δέ άρχηγόν τής ζωής άπεκρίνατε», Πράξ. γ' 15, ε' 31. Αυτή η ζωή λοιπόν είναι η παράδοση της Εκκλησίας. Το συστατικό γνώρισμα της εκκλησιαστικής παραδόσεως είναι η ορθή πίστη, που μεταβιβάζεται από γενεά σε γενεά.

Αυτή την διδασκαλία προσπαθούσε να μεταλαμπαδεύσει στους κληρικούς του και το λογικό ποίμνιό του, με τα εμπνευσμένα γραπτά εγκύκλια κηρύγματά του και τον τεκμηριωμένο προφορικό λόγο του, που ήταν λόγος απλός και σεμνός. Ασφαλώς γνώριζε πως η αλήθεια του Ευαγγελίου δεν είναι δικηγορία και δεν πρέπει να εκφράζεται με πολλή επιστημότητα και ρητορικό στόμφο, που να μην καταλαβαίνουν οι πιστοί. Στοιχούσε στο παράδειγμα του Αποστόλου Παύλου, που έγραφε στους Κορινθίους, καλύτερα να πώ δυο λόγια απλά, για να με καταλάβουν οι άνθρωποι, παρά σοφίες που δεν θα καταλάβουν περί τίνος ωμιλήσω. «Καί ό λόγος μου καί τό κήρυγμά μου, ούκ έν πειθείς άνθρωπίνης σοφίας λόγους, άλλ' έν άποδείξει Πνεύματος και δυνάμεως, ίνα ή πίστις ύμωv μή ή έν σοφία ανθρώπων, άλλ' έν δυνάμει Θεού» Α' Κορ. 2, 4.

Αλλά ακόμη και ο λόγος του Ευαγγελίου είναι λόγος απλός. Πιο απλός λόγος από τον λόγο του Ευαγγελίου δεν υπάρχει. Η αλήθεια του Ευαγγελίου είναι σεμνή. Το ένδυμα της αλήθειας είναι πάντοτε ο απλός λόγος. Γιατί και ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός, μέσα σε απλά λόγια μάς μιλάει για μεγάλες πράξεις που έκανε και η διδασκαλία Του ήταν απλή στην έκφρασή της. Ο λόγος του Θεού είναι λόγος ζωής και σωτηρίας. Από την στιγμή που θα σαλευθεί μέσα μας η εμπιστοσύνη στην αξιοπιστία του Θεού λόγου, λόγω της απλοπλητίας του, δεν έχουμε πια να σταθούμε πουθενά και βρισκόμαστε στην θέση των πρωτόπλαστων, που άφηναν τί τους είτε ο Θεός κι άκουγαν τί τους έλεγε ο Διάβολος.

Ο αείμνηστος Αρχιεπίσκοπος Αθηνάγορας πίστευε πως ο άνθρωπος πρέπει να είναι ταπεινός γιατί η ταπεινοφροσύνη είναι από τον Θεό. Η υπερηφάνεια είναι από τον Διάβολο. Από την ταπεινοφροσύνη γεννιέται η υπακοή κι η αγάπη προς τον πλησίον. Η αγάπη, όμως, έχει μια κλιμάκωση, ώστε να 'ναι αλήθεια, που δεν σώζεται κανείς από τον εαυτό του, παρά αν μείνει μόνος με τον Θεό. Έτσι δημιουργείται «ή καινή κτίσις», η καινούργια δημιουργία, που είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορέσει ο Θεός να γίνει πλησίον στον άνθρωπο.

Η ποιότητα της προσφοράς του αειμνήστου Αθηνάγορα Κοκκινάκη ήταν μία διαρκής διδασκαλία προς το ορθόδοξο ποίμνιό του, ήταν ένας δεινός πνευματικός καθοδηγητής του Κλήρου, ένας ένθερμος διατυμπανιστής και πρωταγωνιστής κήρυκας, και μεταλαμπαδευτής της ελληνικής παιδείας και των γραμμάτων στην Ομογένεια της Βρετανίας. Διαρκώς υπηρετούσε το Ποίμνιό του. Θεωρούσε πως είναι μεγάλη τιμή για τους ανθρώπους να 'ναι συνεργάτες του Θεού, και εργάτες στο γεώργιον του Κυρίου, μα και τιμή μεγάλη να 'ναι υπηρέτες στο έργο της σωτηρίας των αδελφών τους.

Ο ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗΣ ΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ – ΑΡΧΙΕΡΕΑΣ

Του Επισκόπου Τελημυσίου Χριστοφόρου

Η διοικητική και οργανωτική και γενικότερα η εκκλησιαστική και κοινωνική δραστηριότητα που ανέπτυξε ο Αθηνάγορας Κοκκινάκης, στο διάστημα της διακονίας του ως Αρχιεπισκόπου στη Μεγάλη Βρετανία, δεν απέπνιξε την αγάπη του για το θυσιαστήριο, ούτε περιορίσε τα καθήκοντά του ως Λειτουργού – Αρχιερέα.

Ο Αθηνάγορας ήταν γεννημένος λειτουργός. Περιττό να πούμε πως όχι μόνο δεν παρέλειπε την προσφορά της λειτουργίας κατά τις Κυριακές και τις μεγάλες γιορτές, μα λειτουργούσε συχνά στο ιδιαίτερό του Παρεκκλήσι κι άλλες φορές, στη διάρκεια της εβδομάδας. Άρχιζε την ημέρα του νωρίς το πρωί με την ανάγνωση του Όρθρου στο Παρεκκλήσι. Μόνο όταν γινόταν αυτό, άρχιζε τις καθημερινές του ασχολίες.

Το λειτουργικό τυπικό το γνώριζε καλά και το τηρούσε. Έζησε τα παιδικά του χρόνια στην Πάτμο, στη σκιά του Μοναστηριού του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου. Πέρασε μερικά χρόνια στην Κύπρο, όπου ιδιαίτερη σημασία δινόταν πάντα στην ακρίβεια της λειτουργικής πράξης. Ύστερα, στα φοιτητικά του χρόνια στην Χάλκη, είχε την ευκαιρία να παρακολουθήσει την λειτουργική προσήλωση και την σπουδή της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως να διατηρήσει τη λατρεία αγνή, ανόθευτη και ακέραιη, σαν ένα πολύτιμο θησαυρό που σεβάστηκαν οι αιώνες κι έτσι ατόφια να την παραδώσει στις επερχόμενες Γενεές.

Η λειτουργία είναι ένα δράμα που δεν κουράζει μα συγκλονίζει τον άνθρωπο. Είναι μια πράξη που οδηγεί στην ισορροπία τις παραστρατημένες ψυχοσωματικές δυνάμεις. Είναι κάτι το αναντικατάστατο, του οποίου την αξία ο κάθε Χριστιανός και ιδιαίτερα ένας Αρχιερέας πρέπει να αναγνωρίζει και να σέβεται.

Ο Αθηνάγορας θεωρούσε την προσφορά της λειτουργίας ως το σοβαρότερο έργο του. Ίδρυε Κοινότητες και Εκκλησίες για να τελειάι

η λειτουργία. Και ο ίδιος προσερχόταν πάντα σοβαρός, προετοιμασμένος για να κάνει το έργο του Θεού. Η λειτουργία του Αθηναγόρα ήταν ορθόδοξη, παραδοσιακή. Γλυκεία, βυζαντινή η ψαλμωδία του. Οι Χριστιανοί, μετά από μία λειτουργία του, ένιωθαν ως τους χωρικούς και τους νησιώτες όταν ύστερα από μία Κυριακάτικη λειτουργία έφταναν με ανάλαφρη καρδιά και φωτεινά πρόσωπα για τα σπίτια τους.

Για την εξωτερική του εμφάνιση ως λειτουργού, αλλά και την ευπρέπεια των Ναών και των θυσιαστηρίων, ο Αθηναγόρας δεν έμενε αδιάφορος. Κι' ο ίδιος παρουσιαζόταν ιεροπρεπής και μεγαλοπρεπής, αλλά και στους άλλους δεν παρέλειπε να υποδείξει πώς μεταβάλλεται ένας χώρος σε σπίτι του Θεού. Γιατί πολλές φορές υπήρχε η αντίληψη πως είναι εύκολο πράγμα να γίνει ένας χώρος, έστω κι' αν χτίστηκε ως Εκκλησία, πραγματικός Οίκος Θεού. Χρειάζεται μυαλό και ευσεβεία, καλαισθησία και μελέτη για να ευπρεπισθεί εξωτερικά και πολλή πίστη και προσευχή και χρόνος για ν' αποκτήσει την πνευματική ωραιότητα και δύναμη που ανάγει τον προσκυνητή απ' τα επίγεια στους ουράνιους κόσμους.

Οι' αυτά, μας τα διδασκε ο Αθηναγόρας. Όχι ως τύπους ξερούς μα ως εκφραστικά βαθυτάτων εννοιών και ως τρόπο που δημιουργεί τα απαραίτητα Ορθόδοξα βιώματα, τα οποία ο κάθε Χριστιανός και ιδιαίτερα ο Κληρικός πρέπει να ζει.

Έτσι, ο Αθηναγόρας Κοκκινάκης με τη λειτουργικότητά του μας άφησε ως κληρονομιά όχι μονάχα το παράδειγμα μιας συνεπούς προσήλωσης στο καθήκον, μα και το παράδειγμα ενός Ιεράρχη που θεωρούσε την ευχαριστία ως το κέντρο, ως αρχή και τέλος, ως θεμέλιο και επιστέγασμα, ως την πεμπτισία και το αληθινό νόημα της ζωής. Έτσι μας διδάσκει πως ποτέ σαν λειτουργοί δεν πρέπει να θεωρούμε την Λατρεία ως κάτι το δευτερεύον και αμελητέο, που γίνεται όπως – όπως, πρόχειρα και βιαστικά, χωρίς συγκέντρωση και φόβο Θεού.

Βιβλιοκρισία για το βιβλίο του Αθηναγόρα Κοκκινάκη: PARENTS AND PRIESTS AS SERVANTS OF REDEMPTION

Ένα περισπούδαστο έργο

Μόλις έχει κυκλοφορήσει στην αγγλική γλώσσα και σε ωραία έκδοση το τελευταίο βιβλίο του Θεοφιλέστατου Επισκόπου Ελαίας κ. Αθηναγόρα Κοκκινάκη «Γονείς και Ιερείς ως Λειτουργοί της Σωτηρίας» και με υπότιτλο «Ερμηνεία των Δογμάτων της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας διά τα Μυστήρια του Γάμου και της Ιεροσύνης». Το βιβλίο αυτό αποτελεί σπουδαία συμβολή στον κύκλο των θεμάτων που εξετάζονται σ' αυτό, και είναι απαραίτητο όχι μόνον για τους ιερείς αλλά και για τους λαϊκούς που θέλουν να γνωρίσουν την ιστορική εξέλιξη του Γάμου και της Ιεροσύνης και να κατανοήσουν την ύψιστη σημασία που έχουν στην ζωή του ανθρώπου.

Ο Άγιος Ελαίας παρουσιάζει τα δύο αυτά Ιερά Μυστήρια σε μια ζωντανή συνθετική ανάλυση – αν επιτρέπεται αυτός ο χαρακτηρισμός "ανάλυση", γιατί παρουσιάζει, στην ιστορική τους ανάλυση, τα στοιχεία και ιδανικά που απορτίζουν και χαρακτηρίζουν τους δύο αυτούς ιερούς θεσμούς και στην εξωτερική τους μορφή και στην εσωτερική τους, την πνευματική τους ουσία αλλά και "αυθεντική" γιατί κατορθώνει να προβάλλει συνεχώς μπροστά στα μάτια του αναγνώστη τη συνολική, την ουσιαστική θα έλεγα εικόνα των δύο αυτών Μυστηρίων, με μία ζωντανία, πληρότητα και πειστικότητα θαυμαστή. Στην δύσκολη, αλλά επιτυχημένη αυτή προσπάθειά του, η συγγραφική ικανότητα έχει ενισχυθεί από την τέλεια κατοχή του θέματος: από την πλήρη και φωτισμένη γνώση και χρήση των πηγών, των βοηθημάτων και των σχετικών απόψεων στο πέρασμα των αιώνων, αλλά και της σημερινής πραγματικότητας με τα ποικίλα και ιδιόζοντα προβλήματά της στα πεδία αυτά. Είναι

γι' αυτό που μιλά έγκυρα και πειστικά.

Η θολολογική σοφία κι η επιστημονική επεξεργασία και παρουσίαση της ύλης συνδυάζονται αρμονικά σ' ένα οργανικό σύνολο φωτεινής σκέψης και συμμετρικής τέχνης. Βέβαια, δεν είμαι αρμόδιος να μιλήσω για τη δογματική ορθότητα που αναφωτισήθη, διάποτιζει το έργο αυτό, όμως πρέπει κανείς να ομολογήσει πως ο συγγραφέας διεξάγει τις δογματικές και άλλες συζητήσεις όχι με αρνητικό ή εριστικό πνεύμα – κι όταν ακόμη η δικαιολογημένη αγανάκτηση για κακοδοξίες άλλων είναι φανερή – αλλά θετικά και ανεξίκακα, αντικειμενικά και καλοπροαίρετα, επικοινωνητικά και διάφωτιστικά. Σκοπός του, φαίνεται, είναι όχι να κερδίσει μια κενή νίκη "διάλεκτικής", αλλά να βοηθήσει ψυχές με τη διάφωσή με την αλήθεια με την αγάπη. Εδώ βρίσκει η ακαταμάχητη πειθώ του.

Και κάπου αλλού: στο απλό αλλά ζωντανό, γοητευτικό, ύφος του χαρακτηρίζει τον εμπνευσμένο και πειστικό λόγο του. Χωρίς υπερβολικά στολισμάτα, απλός καθαρός ο λόγος του, με μικρές αλλά αρχιτεκτονικά δεμένες περιόδους χωρίς πολυλογίες και παλλυλογίες, με τα κύρια και καιρία μόνον, δίνει πολλή αισθητική χαρά, που συναγωνίζεται σαν αξία πνευματική προς τον πλουσιο υγιεινό στοχασμό του.

Η τυπογραφική εμφάνιση του βιβλίου είναι καλή. Τα τυπογραφικά λάθη είναι λίγα και δεν αλλοιώνουν το νόημα.

Μια παρατήρηση-διάσπαρση, καλύτερα να μου επιτραπεί να κάνω: Στην σελ. 131 (κι' αλλού) η λέξη "χειροτονία" εξηγείται ως "extension of the hand". Αυτό είναι σωστό, αλλά η πλήρης σημασία της λέξεως στα αρχαία Ελληνικά είναι "extension of the hand for the purpose of giving one's vote in the assembly" και έπειτα "voting by show of hands" "election by vote". Είναι πολλά τα παραδείγματα στην Αρχαία Ελληνική λογοτεχνία αυτής και μόνης της σημασίας της λέξεως "χειροτονία", ιδιαίτερα σ' αντίθεση προς την εκλογή με κλήρο. Πρβλ. Αριστοτέλους Αθ. Πολ. 30.5 – 34.1 – 44.3 – 54.3, 5 – 61.1 – και αλλού, ιδιαίτερα 43.1. Δεν μπορώ τώρα να παρακολουθήσω με πληρότητα και ακρίβεια την μεταγενέστερη σημασία (π.χ. στην Κοινή, η λέξη παρουσιάζεται στον Ηοσία: 58.9 με την απλή σημασία "extension of the hand" ή κατά την Αγγλική μετάφραση του χωρίου: "the putting forth of the finger". Όμως, μήπως είχαν επιβιώσει στον όρο "χειροτονία" η παλαιά σημασία "εκλογή με ψήφο", και έτσι μήπως να υποδηλούσε κάπως, στην αρχή τουλάχιστον, την εκλογή ή απόδειξη του υποψηφίου κληρικού από τους λαϊκούς, όπως αναπτύσσεται στις σ. 114-117 κι αλλού;

Τέλος, μian ευχή: Να δημοσιευθεί το βιβλίο αυτό και στα Ελληνικά. Δεν κατέχω, βέβαια, τη σχετική βιβλιογραφία, όμως νομίζω πως δεν υπάρχει τίποτε ανάλογο στην Ελληνική. Το έργο θα γεμίσει ένα κενό και θα γίνει εξαίρετο πνευματικό εντύπωμα για τον Ελληνικό Λαό.

Κ. Μ. Προυσαίης

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ

Του Χάρη Μεττή

Ο αείμνηστος Μητροπολίτης (και εν συνεχεία Αρχιεπίσκοπος) Θυατείρων Αθηναγόρας Κοκκινάκης (1964-1979) υπήρξε χωρίς αμφιβολία ο Ιεράρχης εκείνος που ανήγειρε, καλλώπισε και έθεσε σε πλήρη λειτουργία το θαυμαστό σήμερα οικοδόμημα που ονομάζουμε Ιερά Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας. Την παρέλαβε στις αρχές του 1964 μένα ανύπαρκτο ταμείο, χωρίς Αρχείο, χωρίς Αρχιεπισκοπικό Κέντρο, με τέσσερις μόνο Ελληνορθόδοξους Ναούς στο Λονδίνο και άλλους τόσους στα άλλα μέρη της Επαρχίας του – αλλά ο καθένας τους με δικό του, σχεδόν αυτόνομο, καταστατικό – και την μετέτρεψε σε ελάχιστο χρονικό διάστημα σε μια άρτια οργανωμένη εκκλησιαστική οντότητα με εσωτερικό διοικητικό μηχανισμό, αλλά και μια προβολή και αήλη

που ξεπέρασε τα στενά πλαίσια μιας Επαρχιώτικης Μητροπόλεως και απέκτησε διεθνή αίγλη και εμβέλεια.

Δεν θ'ασχοληθούμε, βέβαια, επί του παρόντος με το πολύπλευρο και καθ'όλα αξιοθαύμαστο έργο του Αθηναγόρα Κοκκινάκη. Θ'αναφερθούμε απλώς – κι αυτό ακροθιγώς – στην εκπαιδευτική του προσφορά στην Ομογένεια και στις προσπάθειές του να ιδρύσει και οργανώσει Ελληνικά και Κατηχητικά Σχολεία παντού όπου ζούσαν Ομογενείς, αλλά και να συντονίζει το έργο τους ώστε αφ'ενός ν'αξιοποιούνται στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό οι τοπικές δυνατότητες, αλλ' αφ'ετέρου να μη μείνει κανένα παιδί που να μην φοιτά στα Σχολεία της Ομογένειας.

Όταν ήρθε στην Αγγλία, ο Αθηναγόρας Κοκκινάκης βρήκε δύο ομάδες Σχολείων ή καλύτερα βρήκε το Ελληνικό Παροικιακό Σχολείο διαιρεμένο στα δύο: Το ένα λειτουργούσε με επίκεντρο την τοπική Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία, ενώ το άλλο διοικούταν από τους λεγόμενους Συλλόγους Ελλήνων Γονέων, αλλά χαρακτηριζόταν ως Ανεξάρτητο Παροικιακό Σχολείο. Η πρώτη, λοιπόν, προσπάθειά του ήταν να τα ενώσει κάτω από ένα Κοινό Φορέα και γι'αυτό δημιούργησε το Κεντρικό Εκπαιδευτικό Συμβούλιο και κάλεσε το πρώτο, στην ιστορία της Ομογένειας, Εκπαιδευτικό Συνέδριο, στις 17 και 18 Ιουλίου 1964.

Σ'αυτό κλήθηκαν όπως παραστούν αφ'ενός οι διπλωματικές υπηρεσίες στο Λονδίνο της Ελλάδας και Κύπρου, και αφ'ετέρου όλοι ανεξαιρέτως οι εργαζόμενοι – είτε ως έφοροι είτε ως Εκπαιδευτικοί – στα Ομογενειακά Σχολεία. Από την πρόσκληση που απεστάλη τότε καταδεικνύονται καθαρά οι στόχοι – μακροπρόθεσμοι και βραχυπρόθεσμοι – του καινοτόμου εκείνου Ιεράρχη:

«Διά της παρούσης γνωρίζω προς υμάς ότι την 17ην και 18ην προσεχώς Ιουλίου θα λάβη χώρα το πρώτον Εκπαιδευτικόν Συνέδριον της Ελληνικής Μητροπόλεως Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας εις την αίθυσαν του Καθεδρικού Ναού της Αγίας Σοφίας επί τη βάσει του εσωκλειομένου προγράμματος. Το Εκπαιδευτικόν τούτο Συνέδριον σκοπόν έχει:

1. Να μελετήση την κατάστασιν του Ελληνικού Σχολείου ως τούτο λειτουργεί σήμερα.
2. Την εξεύρεσιν τρόπων και μέσων λειτουργίας αυτού.
3. Την σύνταξιν αναλυτικού προγράμματος μαθημάτων επί τη βάσει του οποίου όλα τα Σχολεία θα λειτουργούν.
4. Ανάδειξιν Κεντρικού Εκπαιδευτικού Συμβουλίου προς παρακολούθησιν και καθοδήγησιν του Ελληνικού Σχολείου εν Αγγλία.
5. Την δυνατότητα ιδρύσεως Κεντρικού Ταμείου προς βοήθειαν των Ελληνικών Σχολείων.
6. Την σύνταξιν καταλόγου των προσοντούχων διδασκάλων εις τρόπον ώστε μόνον εκ του καταλόγου τούτου να διορίζονται εις το εξής οι διδάσκαλοι των Σχολείων μας.»

Ο Αθηναγόρας, όμως, ο οποίος έφερε μαζί του ερχόμενος από την Αμερική την οργανωτική πείρα της εκεί Ορθόδοξης Εκκλησίας, είχε ετοιμάσει και παρουσίασε στους Συνέδρους ένα άριστο "Καταστατικό", το οποίο, με ελάχιστες από τότε τροποποιήσεις, εξακολουθεί ν'αποτελεί τη βάση της οργανωτικής δομής του Κ. Ε. Σ και των Σχολείων που υπάγονταν στον Εκπαιδευτικό αυτόν Οργανισμό της Ιεράς Αρχιεπισκοπής. Σταθμός, όμως, στην όλη πορεία του Εκπαιδευτικού Προγράμματος της Αρχιεπισκοπής και της πολιτικής, στο θέμα της Ομογενειακής Παιδείας, του αιεμνήστου Αθηναγόρα, ήταν η εισηγητική του ομιλία στο πρώτο ιστορικό Εκπαιδευτικό Συνέδριο της Ιεράς Μητροπόλεως (τότε) Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας, που έγινε στην Κρύπτη του Καθεδρικού Ναού της Αγίας Σοφίας, στις 17 και 18 Ιουλίου 1964.

Αναδημοσιεύουμε το κείμενο αυτό, το οποίο, 45 χρόνια μετά τη συγγραφή του, δεν έχει χάσει καθόλου την σημασία του και την επικαιρότητά του.

"Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΥΤΗΣ"

Η Ελληνική Παιδεία ως νοητική και πρακτική καλλιέργεια και πνευματική λειτουργία ανέκαθεν εθεωρήθη ως το σπουδαιότερον χαρακτηριστικόν των επιδιώξεων του Γένους ημών εμφανέστατα παρουσιαζόμενον εις την μακραίωνα ιστορίαν αυτού. Διά τούτο, ο αρχαίος λογογράφος Ισωκράτης εχαρακτήρισε τους απανταχού καλλιεργητάς της διανοίας ως μετέχοντας της Ελληνικής Παιδείας και ανήκοντας εις το Γένος ημών, ακριβολογήσας ούτω τον πληρέστερον και ωραιότερον ορισμόν του Έλληνος: "το των Ελλήνων όνομα πεποιήται μηκέτι του γένους, αλλά της διανοίας τεκμηρίον είναι".

Διά τούτο, υπό οιασδήποτε συνθήκας και εις οιονδήποτε μέρος και αν ευρίσκονται οι Έλληνες, επιλαμβάνονται αμέσως του μεγάλου και σπουδαίου εγχειρήματος, της νοητικής δηλ. καλλιέργειας. Και προσφέρουν ως εκ τούτου εργάτας του πνεύματος, επιδομένους εις όλους τους τομείς του επιστητού, οι οποίοι αναδεικνύονται της παιδείας καλλιεργητάι και του πολιτισμού ένθεοι εργάται.

Είναι γνωστόν ότι οι εκ του Γένους ημών διδάσκαλοι εγένοντο μετέωρα φωτεινά, διάλάμψαντα εις τους ορίζοντας του παρελθόντος. Αλλά και σήμερα δεν έπαυσαν να παρουσιάζουν της διανοίας το "τεκμήριον", καταστολίζοντες πανταχού το στερέωμα της ζωής, των κοινοτήτων όπου ζούν, τιμώντες την Ελληνικήν παράδοσιν και την χώραν, ήτις απέστειλεν αυτούς εργάτας πνευματικούς.

Και σήμερα, εν Αγγλία, ως και αλλαχού, έχομεν τοιαύτους εργάτας, τετιμημένα τέκνα του Γένους ημών, φορείς και ερμηνείς της Ελληνικής Παραδόσεως και Κληρονομίας, οι οποίοι και από της Έδρας των Πανεπιστημίων και από του Ιερού Άμβωνος και από της θέσεως των ειδικοτήτων και μεγάλων εμπορικών επιχειρήσεων και οργανώσεων, τας οποίας εμεμείλωσαν με καρτερίαν και επιμονήν, διά της συγγραφής και της επιδόσεως εις διάφορα πλαίσια της πρακτικής και θεωρητικής ερεύνης, συμβάλλουν τα μέγιστα εις την διάφωτισιν της ανθρωπότητος.

Διά να συνεχισθή όμως η συμβολή του Γένους ημών αυτή και διά να προετοιμασθή όσον το δυνατόν περισσότερον η συνέχεια αυτής, είναι ανάγκη να στρέψωμεν την προσοχήν μας εις τα παιδιά, εις την Προκαταρκτικήν Παιδείαν, εις το ιδίωτον Ελληνικόν Σχολείον των Αποδήμων. Προς αντιμετώπισιν του ωραίου και σοβαρού θέματος τούτου εκλήθη Θεία συνάρορι το Α' Εκπαιδευτικόν Συνέδριον της Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων και Μεγ. Βρετανίας, ίνα εν τω μέτρω του δυνατόυ μελετηθί το παρόν και το μέλλον του Ελληνικού Σχολείου εν Αγγλία και εξετασθούν οι όροι της λειτουργίας αυτού και τα μέσα και οι τρόποι, διά των οποίων θα εξασφαλισθή και θα αναπτυχθή το πρόγραμμα και αι επιδιώξεις αυτού, εις τρόπον ώστε από το υποτυπώδες να φθάσωμεν μίαν ημέραν εις το τακτικώς λειτουργούν και καλώς οργανωμένον ημερίσιον Σχολείον των Ελληνικών Γραμμάτων. Το Σχολείον, επομένως, είναι το θέμα, το οποίον θα μελετήσωμεν εν πάση πρόσοχή, δεδομένου ότι εκ του Σχολείου αναμένομεν τη διάτηρησιν των χαρακτηριστικών μας γνωρισμάτων εν τη χώρα ταύτη, όπου η Ελληνική Παιδεία τιμάται και αναγνωρίζεται ως βάση και στερέωμα της μορφωτικής επιδιώξεως και της παιδαγωγικής μεθοδολογίας.

Και, πρώτον, Σχολείον σημαίνει παιδιά. Έχομεν πολλά παιδιά εις την Αγγλίαν, αλλ'έχομεν χώρον εις τον οποίον δυνάμεθα να τα προσελκύσωμεν προς διδασκαλίαν της γλώσσης, της θρησκείας, και της Ιστορίας του Γένους ημών. Το πρόβλημα είναι γνωστόν εις όλους.

Τα λειτουργούντα Σχολεία περιλαμβάνουν ωρισμένον αριθμόν παιδιών, ο οποίος, εν συγκρίσει προς τον αριθμόν των παιδιών που μένουν εκτός του Σχολείου, είναι πολύ μικρός. Δεν είναι δυνατόν να φαντασθώ ότι υπάρχουν Έλληνες γονείς, οι οποίοι έχουν παιδιά σχολικής ηλικίας και αδιάφορούν και δεν θέλουν να τα στείλουν εις

και αξιοσεβάστα και μεμορφωμένα πρόσωπα που θα ήτο δυνατόν να προσφέρουν τοιαύτην υπηρεσίαν εις την Ελληνικήν Εκκλησίαν και το επιχείρημα, ότι δεν ενδιαφέρονται, δεν το δέχομαι, διότι ουδέποτε δεν εκλήθησαν να υπηρετήσουν τους Κατηχητικούς σκοπούς της Εκκλησίας των. Δι'αυτό θα επιδιωχθή η στρατολόγησις αυτών με υπομονήν και η ένταξις των εις την υπηρεσίαν της διδασκαλίας και διηγήσεως της Ελληνορθόδοξου ημών διδασκαλίας εις τα παιδιά μας.

Αλλ'εκτός της προετοιμασίας διά τον καταρτισμόν προσωπικού, είναι ανάγκη να καθορισώσιν τα χρονικά όρια της λειτουργίας του Κατηχητικού Σχολείου. Διότι εφόσον αι ώραι των γλωσσικών και ιστορικών μαθημάτων είναι ολίγισται, πρέπει κάπως να εξερευηθούν ώραι διά το θρησκευτικόν μάθημα, ώστε να διευρυνθή το χρονικόν διάστημα της απασχολήσεως των παιδιών με τα θέματα που προϋποθέτει ο καταρτισμός αυτών. Την λύσιν του προβλήματος τούτου μάς την παρέχει η πράξις της Εκκλησίας της Ελλάδος, εν μέρει και του Αποδήμου Ελληνισμού, όπου το Κατηχητικόν μάθημα γίνεται την Κυριακήν. Το τοιούτον παρέχει την ευχέρειαν, χρησιμοποίησεως των πρωινών ωρών κάθε Κυριακής διά τον θρησκευτικόν καταρτισμόν των παιδιών, δημιουργεί δε την ευλογημένην συνθήκην του Εκκλησιασμού των από μικράς ηλικίας. Παρατηρήθη ότι τα παιδιά, που έχουν Κατηχητικόν μάθημα άλλην ημέρα ή την Κυριακήν, δεν εκκλησιάζονται. Και εδώ εις Αγγλίαν παρατηρήθη το ίδιον, διότι δεν ήύρα Ελληνικά Κατηχητικά Σχολεία συγκροτούμενα τας Κυριακάς. Δι'αυτό ολίγα παιδιά φαίνονται την Κυριακήν εις τους Ναούς μας, ίσως διότι ο χώρος είναι περιωρισμένος, ίσως διότι δεν προσελκύονται διά των μεθόδων που χρησιμοποιεί ανά τον κόσμον το Κατηχητικόν Σχολείον των Κυριακών.

Διά τούτο, Θεού θέλοντος, από του προσεχούς Σεπτεμβρίου, μετά τον Όρθρον εις τους Ναούς της Ιεράς ημών Μητροπόλεως, θα αρχίση κάθε Κυριακήν εις τας 10.30 το πρωί εντός του Ναού παιδική ακολουθία. Τα παιδιά θα συναθροίζονται εις τον Ναόν ενώ θα ψάλλεται ο Όρθρος, μετά την περάτωσιν του οποίου θα αρχίζη ο Ιερεύς την παιδικήν ακολουθίαν με την συμμετοχήν των παιδιών εις την ψαλμωδιάν βάσει της τάξεως η οποία θα τεθή προ υμών. Απαραίτητον στοιχείον της παιδικής ταύτης προσευχής είναι το παιδικόν κήρυγμα από μέρους του Ιερέως. Η πείρα αποδεικνύει ότι το κήρυγμα τούτο ήλπει περισσότεραν ίσως προετοιμασίαν παρ'όσον φανταζόμεθα, διότι ο ομιλητής πρέπει να γίνη αντιληπτός από τα παιδιά, να προκαλέση ερωτήσεις και να δεχθή απαντήσεις και να εγχαράξη εις τας καρδίας των παιδιών διδάγματα και παραδείγματα οδηγητικά πρὸς ηθικὴν ζωὴν και σωτηρίαν. Μετά το πέρας της παιδικής ταύτης Προσευχής τα παιδιά οδηγούνται εκεί που θα γίνη το Κατηχητικόν μάθημα από μέρους των Κατηχητών και Κατηχητριών, περί το τέλος δε της Θείας Λειτουργίας θα συναντηθούν με τους γονεῖς των.

Το σχέδιον τούτο εφαρμόζεται εις τους Ναούς του Αποδήμου Ελληνισμού πανταχού. Βεβαίως αναμένω αντιδράσιν εις την εφαρμογήν του σχεδίου αυτού ενταύθα. Πλὴν όμως υπέρ ἐμέ και τους Ιερείς μου και τους εργάτας της Εκκλησίας μας στέκεται ο Χριστός, του οποίου επικαλούμαι την δύναμιν, διά να σπλισθούν με θάρρος και υπομονήν και ελπίδα οι εργάται του Ευαγγελίου Αυτού, οι επιθυμούντες να μεταδώσουν εις την παιδικήν ηλικίαν τους λόγους της αληθείας.

Τούτους τους εισηγητικούς λόγους εν χαρά πολλή και πίστει εις την πρακτικότητα και ωφελιμότητα αυτών απηύθηνα πρὸς Υμᾶς ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι τας μὲν ἐν αυτοῖς ἀτελείας θα παραβλέψητε και ἐν ἀγάπῃ και ἐπιείκεια θα ἀναπληρώσητε, τὰ δὲ δι' αὐτῶν ἐπιδικώμενα ὡς ἀγαθὰ και ὠφελίμα θεωρούμενα θα ἀναγνωρίσητε ὡς καθήκον ἴδιον και ἐπιδώσιν ἐπὶ τῇ ἀγιωτάτῃ ἡμῶν Ὁρθόδοξον Εκκλησίαν ὑπαγορευομένην ἄνωθεν.»

Μερικά, βέβαια, ἀπὸ αὐτὰ που εισηγείτο στὴν ομιλία του ο αείμνητος Αθηναγόρας ἔχουν ἦδη κατὰ κάποιον τρόπο πραγματοποιηθεῖ. Οἱ ἐκκλησίαι μας ἔχουν σχεδὸν ὅλους τοὺς ἀποκτήσει ἰδιόκτητα σχολικά οἰκήματα, οἱ Κυβερνήσεις τῆς Ελλάδας και τῆς Κύπρου ἀποστέλλουν κατ' ἔτος ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ δασκάλων γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν Σχολείων μας, ο ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνοπαίδων που φοιτοῦν σ'αὐτὰ ἔχει αὐξηθεῖ σημαντικά, ετοιμάστηκαν (ἔστω καὶ ἀν' ἑκὼν) ἑκατοντάδες ἀναγνώστρια καὶ ἄλλο βοηθητικὸ υλικὸ διδασκαλίας, ἰδρύθηκαν δύο ἡμερήσια Σχολεῖα (τὸ ἓνα Ἀγγλοελληνικὸ με ἰδιαιτέρη ἐμφαση στὴν Ἀγγλικὴ μόρφωση, τὸ ἄλλο καθαρὰ Ἑλληνικὸ, ἀλλὰ με παράλληλη διδασκαλία τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσας), κ.τ.λ. Ὅλες αὐτὲς τὶς ἐπιτεύξεις ο Αθηναγόρας τὶς εἶχε οριοθετήσει ἀπὸ τῆς πρώτης του ἐκείνης ομιλίας, τὶς ἔχει ἐνσωματώσει μάλιστα και στὸν "Κανονισμόν τοῦ ΚΕΣ" που ἔθεσε σὲ κυκλοφορία καὶ ἐφαρμογὴ ἀμέσως μετὰ τοῦ πρώτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου τῆς Ι. Ἀρχιεπισκοπῆς και με ἰσχύ, ὅπως ὀρίζεται σ'αὐτὸ, ἀπὸ τῆς 18ης Ἰουλίου 1964, ἡμέρα λήξεως τοῦ Συνεδρίου.

Ἀπὸ τὸν "Κανονισμόν" αὐτὸν τοῦ ΚΕΣ ἀρκεῖ ν'ἀναφέρουμε τὰ ἀρθρα 13 και 5, γιὰ νὰ κατεῖχθῃ ἡ φροντίδα, ἡ διορατικότητά ἀλλὰ και ἡ ὁργανωτικὴ δύναμη τοῦ Αθηναγόρα – ποιότητες στὸν χαρακτήρα του ὁποῖο ἐκπύραζαν ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν πληθωρικὴ σοφία και τὴν πείρα που εἶχε, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὴ βαθεῖα του ἀγάπῃ γιὰ τὴν Ἑλληνοχριστιανικὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν τῶν Ἀποδμηῶν. Ὅσοι μάλιστα ἀπὸ ἐμᾶς εἰχαμε τὴν τύχη νὰ θητεύσουμε κοντὰ του, τὸν θυμούμαστε με τι παιδικὴ χαρὰ και πηγαῖο αἶσθημα ἱκανοποίησις ἀναλάμβανε ὁ ἴδιος νὰ διδάξῃ ὅπου και ὅταν του δινόταν ἡ ευκαιρία. Σὲ τέτοιες περιπτώσεις ἐμεῖς στεκοῦμεσαν παρὰμερα, ἐκθαμβοὶ ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία τῶν ματιῶν του, και ὅλοι μας ἀσυναίσθητα θυμόμαστε τὰ του Ευαγγελίου "ἀφετε τὰ παιδιά ἔλθει πρὸς με".

ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΟΥ Κ.Ε.Σ.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους στόχους τοῦ Μητροπολίτη Αθηναγόρα Κοκκινάκη ἦταν, ὅπως εἶδαμε, ὁργάνωσις τοῦ Κεντρικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων, τοῦ ὁποῖο ἀναδημοσιεύουμε ἐδὼ μερικὰ ἀρθρα

"Κανονισμός

Ἄρθρον πρῶτον.

ΣΚΟΠΟΣ

Παρά τῆς Ιεράς Μητροπόλεως Θυατείρων ἰδρύεται και ἐδρεύει παρ'αὐτῇ Κεντρικόν Ἐκπαιδευτικόν Συμβούλιον, σκοπὸς τοῦ ὁποῖο ἐίναι:

1. Ἡ διδασκαλία και προστασία τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, δι'ἣς κυρίως περιφρουροῦνται τὰ γνωρίσματα τοῦ Γένους ἡμῶν, τουτέστιν ἡ Γλῶσσα και ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ὁρησκεία.
2. Ἡ κατάρτισις Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος, ὅπερ θα παρέχει, ἀναθεωρούμενον κατὰ τὰς παρουσιαζόμενας ἀνάγκας, ὁδηγίαις εις τοὺς Διδασκάλους ὡς πρὸς τὸν κύκλον τῶν μαθημάτων ἅτινα θα διδάσκουν εις τὰ Σχολεῖα.
3. Ὁ σχηματισμὸς καταλόγου Διδασκάλων και ἡ ἐξέτασις τῶν προσόντων αὐτῶν, ὥστε ὁ διορισμὸς τῶν κατὰ τόπους διδασκόντων νὰ γίνετα ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου πρὸς ἀποφυγὴν ἀναλήψεως διδασκαλικῶν καθηκόντων παρ'ἀκαταλλήλων και ἀπροετοιμαστων προσώπων διὰ το λειτουργίᾳ τοῦ Διδασκάλου/
4. Ἡ δημιουργία κοινοῦ εκπαιδευτικοῦ ταμεῖο πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν γενικῶν ἀναγκῶν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας και προστασίαν αὐτῆς.
5. Ἡ ἐξεύρεσις και ἀπόκτησις κτιρίων πρὸς διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας και ὁ πλουτισμὸς αὐτῶν διὰ τῶν ἐφοδίων ἅτινὰ απαιτεῖ ἡ σύγχρονος παιδαγωγικὴ μεθοδολογία πρὸς

επιτυχή και επαγωγών διδασκαλία.

6. Η επιδίωξις ιδρύσεως ημερησίου Εκπαιδευτηρίου της "Σχολής των Ελληνικών Γραμμάτων" του τύπου του LYCEES FRANCAIS, όπερ θα καταστή υπόδειγμα ιδρύσεως παρομοίων.
7. Η προετοιμασία διδασκαλικού Προσωπικού διά παροχής υποτροφιών προς επιμόρφωσιν διά παρακολούθησας παιδαγωγικών σπουδών.
8. Η εποπτεία όλων των σχολείων και ενίσχυσις αυτών προς εφαρμογήν κοινού Προγράμματος και επιτυχίαν των εκπαιδευτικών επιδιώξεων της Ομογενείας.

Άρθρον τρίτον.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αι εξής τέσσαρες Επιτροπαι σχηματίζονται κατά την πρώτην συνεδρίαν του Συμβουλίου:

- A. Επιτροπή Αναλυτικού Προγράμματος
- B. Επιτροπή Επιθεωρήσεως των Σχολείων
- Γ. Επιτροπή επί των Οικονομικών και Υποτροφιών
- Δ. Επιτροπή Κοινωνικών Εορτών προς όφελος του Ταμείου.

Εις έκαστην Επιτροπήν, εκτός των Μελών του Συμβουλίου, προσκαλούνται και μετέχουν οι υποδεικνυόμενοι υπό των Συμβούλων, άνευ δικαιώματος ψήφου.

Άρθρον πέμπτον.

ΤΑΜΕΙΟΝ

Το Ταμείον του Κ.Ε.Σ. διευθύνεται παρ' αυτού και θα αρχίση την δράσιν αυτού μετά τριετίαν από της ιδρύσεως αυτού διά να επιληφθή των κάτωθι αναγκών της Ελληνικής Παιδείας:

- Την ενίσχυσιν Ελληνικών Παροικιών προς ίδρυσιν και συντήρησιν Σχολείων, εάν εις τούτο αδυνατούν οικονομικώς.
- Την παροχήν υποτροφιών προς επιμόρφωσιν διδασκαλικών στελεχών.
- Την συγγραφήν και έκδοσιν σχολικών βοηθημάτων και βιβλίων.
- Την αποστολήν αντιπροσώπων εις εκπαιδευτικά συνέδρια.
- Την απόκτησιν θερινών κατασκηνώσεων διά τα παιδιά και την αποστολήν των αριστευσάντων εις τας εν Ελλάδι θερινάς παιδικάς κατασκηνώσεις.
- Την ίδρυσιν δανειστικής βιβλιοθήκης παιδικής και τον πλουτισμόν Αναγνωστηρίων των Κοινοτήτων και Ενοριών.
- Την επιβράβευσιν αριστευσάντων μαθητών και την ίδρυσιν υποτροφιών
- Την ενίσχυσιν των εξ Ελλάδος ερχομένων ενδεών φοιτητών διά σπουδάς εις τα Αγγλικά Πανεπιστήμια.
- Την ενίσχυσιν του Κατηχητικού Συμβουλίου δι' ετηρίου επιδόματος προς όφελος αγοράς Κατηχητικών Εφοδίων και Κατηχητικών Φροντιστηρίων.
- Την μελέτην παροχής συντάξεως εις τους διδασκάλους.
- Την ενίσχυσιν των ενδεών."

Το Ελληνικό Σχολείο υπήρξε η αδυναμία, το πάθος του Αθηναγόρα. Γι' αυτό και γίνονταν "θηρίο" οσάκις τολμούσε κανείς είτε να επιβουλευθεί την κανονική λειτουργία, είτε να "βάλει χέρι" στα Σχολεία. Και δεν δίσταζε να σηκώσει στεντάριον τη φωνή του και προς αυτές ακόμη τις Κυβερνήσεις (οσάκις τα συμφέροντα του Ελληνικού Ομογενειακού Σχολείου παραβλέπονταν) είτε απ'ευθείας ο ίδιος, είτε μέσω των στενών του συνεργατών. Για παράδειγμα η εισηγητική Έκθεσίς του στην ετήσια Εκπαιδευτική Σύσκεψη του Κ.Ε.Σ., που έγινε στις 17 και 18 Μαΐου 1974 στον Καθεδρικό Ναό της Παναγίας WOOD GREEN, όπως και μία επιστολή των Νικόλαο Χατζηπατέρα και Λεωνίδα Παναγίδη προς τον τότε Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Σπ. Κυπριανού, είναι αποκαλυπτικά του τρόπου, αλλά και της σοβαρότητας, με την οποία ο Αθηναγόρας έβλεπε την Παροικιακή Εκπαίδευση. Η εισηγητική έκθεσις του Αθηναγόρα έχει

ως εξής:-

«Ως είναι γνωστόν, κάθε έτος λαμβάνει χώραν μία εκπαιδευτική Σύσκεψις των εργατών της Ελληνικής Παιδείας εις την Μ. Βρετανίαν, ως μία προετοιμασία διά το Εκπαιδευτικόν Συνέδριον το οποίο συγκαλείται κάθε δύο έτη.

Σκοπός της Εκπαιδευτικής Συσκέψεως ταύτης είναι η μελέτη και έρευνα των τρεχόντων προβλημάτων, τα οποία αντιμετωπίζει η Ομογένεια εν τη προσπάθειά της να διάτηρήση τα γνωρίσματα του Γένους ημών, δηλ. την Γλώσσαν και την Θρησκείαν μας.

Οι διδάσκοντες την Ελληνικήν γλώσσαν εις τα Σχολεία μας της Ομογενείας επιτελούν, κατά το δυνατόν, το καθήκον των εις όλους τους τομείς της υπηρεσίας αυτών.

Αι δυσκολίαι, όμως, αι οποίαι προέρχονται από το περιβάλλον, από την μερικάν αδιαφορίαν των γονέων, από την δυσφορίαν των μαθητευομένων και από την εν γένει έλλειψιν χώρων αυστηρώς Ελληνικών, φαίνονται ως ανυπερέβλητα εμπόδια πολλάκις εις την εκτέλεσιν του δύσκολου έργου των εργατών της Παιδείας μας. Διά τούτο εκτός των προσόντων, τα οποία έχουν οι διδάσκοντες, τα ακαδημαϊκά και τα της πείρας δηλαδή, είναι ανάγκη να ανανεώνουν διηνεκώς την υπομονήν αυτών διά να είναι δυνατόν να έχουν απόδοσιν εις εκείνα τα οποία επιδιώκουν.

Όπως αποδεικνύει η πείρα, τα γνωστά μέτρα της πειθαρχίας και η αυστηρά εφαρμογή του Αναλυτικού Προγράμματος δεν ευρίσκονται εντός του εφικτού εν τη διάδοσει της Ελληνικής Παιδείας εν τη χώρα ταύτη. Δι' αυτό η υπομονή και η καλωσύνη και το παιδαγωγικόν χιούμορ είναι διήμιάς προσόντα απαραίτητα διά κάθε διδάσκοντα.

Και το τρέχον σχολικόν έτος ελήφθησαν και πάλιν εκ της Πατρίδος βιβλία, τα οποία διανεμήθησαν εις τα Σχολεία υπό του εν Λονδίνο Ελληνικού Προξενείου. Είμεθα διά τούτο ευγνώμονες, ελπίζομεν όμως ότι εκείνο το οποίο διεκηρύξαμεν και ελέγχθη επανειλημμένως, ότι δηλ. η Εκπαιδευτική Επιτροπή, η οποία θα επεξεργασθή ειδικά αναγνωστικά διά τους αποδήμους μαθητάς των σχολείων της Ομογενείας μας εν τη Μ. Βρετανία, θα αποδώσιν εις το προσεχές μέλλον τους καρπούς των προσπαθειών της, εις την σύνταξιν αναγνωστικών και βοηθημάτων προσανατολιζομένων εις την εδώ ζωήν των Ελληνοπαίδων.

Ελέγχω όμως ότι θα ήτο δυνατόν οι διδάσκοντες, χρησιμοποιούντες την πείραν των, να συμβάλλουν εις την σύνταξιν των αναγνωστικών, ώστε να διευκολυνθή η Εκπαιδευτική Επιτροπή αυτή της Ελλάδος εις το έργον της, συνάμα δε τα παιδιά εδώ εις την Αγγλίαν, διά της πολυγραφώσεως των κειμένων τούτων, να δύναται να προσελκύωνται εις την ανάγνωσιν και γενικώς εις την εκμάθησιν της γλώσσης των πατέρων μας.

Ελπίζω ότι θα συμβάλλουν επιτυχώς οι διδάσκοντες εις την επιδίωξιν αυτήν, διά να αποδεχθῇ εκτός των άλλων, ότι οι υπεύθυνοι διά την διάδοσιν της Ελληνικής Παιδείας ενταύθα δεν αδρανούσιν και ότι βασίζουσιν την διδακτικήν αυτών πείραν με την παραγωγήν βοηθημάτων προς χρήσιν των παιδιών μας.

Κατά τη διάρκειαν του έτους τούτου το Κ.Ε.Σ. της Αρχιεπισκοπής, με εισηγητήν τον κ. Νικ. Ιω. Χατζηπατέρα, έσχε τας καθωρισμένας συνεδριάσεις, αι οποίαι κατέληξαν εις διάφόρους αποφάσεις.

Μεταξύ άλλων, εμελετήθη το ζήτημα της διάγραφής εκ του καταλόγου των απεσταλμένων εκπαιδευτικών, άνευ αποδοχών, του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδος, του εκπαιδευτικού κ. Κ. Αλατοπούλου, διά τον οποίον απηυθύνθη εις το ως άνω Υπουργείον των Αθηνών γράμμα της Αρχιεπισκοπής. Αντηλλάγησαν δε και προφορικώς αι απόψεις της Αρχιεπισκοπής επί του ως άνω θέματος, μεταξύ του Αρχιεπισκόπου και του κ. Κιτσαρά εν Αθήναις.

Το γεγονός ότι εν μέσω Σχολικώ Έτει ανεκλήθη ο διδάσκαλος της Ελληνικής Εκπαιδευτικής Αποστολής κ. Ηλίας Μίχος εδημιούργησεν ανησυχίαν τόσοσιν μεταξύ των μελών του Κ.Ε.Σ. της Αρχιεπισκοπής

όσον και μεταξύ του διδακτικού ημών κόσμου, διότι ανάκλησις κατά την διάρκεια του σχολικού έτους δεν δικαιολογεί ουδεμίαν αιτίαν την οποία μπορεί το Υπουργείον της Παιδείας των Αθηνών να γνωρίζη.

Ο Πρόεδρος του Κ.Ε.Σ. απήρτησε επιστολήν διά τον σκοπόν τούτον εις το Υπουργείον Παιδείας και προφορικώς συνεζήτησεν απ' αυτού μετά του Υπουργού Παιδείας κ. Π. Χρήστου, τονίσας ότι εάν συνεχισθή η τακτική αυτή των αρνήσεων, καλόν θα είναι να σταματήσει η αποστολή εις την Μεγ. Βρετανίαν των απεστασμένων εκπαιδευτικών.

Εν τω μεταξύ, μετά το Πάσχα, εγνωσθή ότι η καθηγήτρια κ. Νίνα Κρητοπούλου της Ελληνικής Εκπαιδευτικής Αποστολής και αυτή, η οποία ανέλαβε την διδασκαλίαν διά την προετοιμασίαν G.C.E. εις τα Σχολεία του Αποστόλου Βαρνάβα και Αποστόλου Ανδρέου, ανεκλήθη εις τας Αθήνας. Η Αρχιεπισκοπή, η υπεύθυνος των προαναφερθέντων σχολείων, τηλεγραφικώς απηύθυνεν έκκλησιν εις το Υπουργείον Παιδείας των Αθηνών ζητούντες ίνα η ως άνω καθηγήτρια συνεχίση το έργον της εν Λονδίνω.

Διά πρώτην φοράν αι εκλήσεις μας εισηκούσθησαν και ήδη η Κα Νίνα Κρητοπούλου ευρίσκεται εν μέσω ημών συνεχίζουσα το έργον της, το οποίον κρίνεται από πάσης απόψεως επιτυχές.

Έχοντες υπ' όψιν την αποκριθείσαν πείραν την βασιζομένην επί της αποστολής εκπαιδευτικών εξ Ελλάδος, νομίζομεν ότι η Ομογένεια πρέπει να αντιληφθή ότι είναι καθήκον της η αντιμετώπισις του έργου της μισθώσεως διδασκάλων και να μην βαυκαλίζεται με την ιδέαν ότι είναι δυνατόν να επιφορτιστεί εις το διηκεές η Πατρίς την δαπάνην ταύτην.

Είναι καθήκον των Ελλήνων αποδήμων, όπως παντού, έτσι και εις την Μ. Βρετανίαν, να καταλάβουν ότι πρέπει να βοηθήσουν οι ίδιοι τα παιδιά τους προσφέροντες οικονομικήν βοήθειαν εις τα Σχολεία, ώστε η Ομογένεια να μη χάση την ταυτότητά της ενταύθα, όπως συνέβη και εις το παρελθόν.

Μία των αποφάσεων της Εκτελεστικής Επιτροπής του Κ.Ε.Σ., της Αρχιεπισκοπής είναι όπως απευθύνη έγγραφον εις το Υπουργείον Παιδείας των Αθηνών, διά του οποίου να ζητήται επιδομα το ήμισυ τουλάχιστον της δαπάνης της απαιτουμένης διά την αποστολήν εκπαιδευτικών εξ Ελλάδος εις την Μ. Βρετανίαν προς αντιμετώπισιν μερικών των αναγκών των σχολείων μας ενταύθα.

Το ποσόν τούτο αποστελλόμενον υπό τον Ελληνικό Κράτους εις την Ελληνικήν Πρεσβείαν Λονδίνου θα διάχειρίζεται και διευθύνει Επιτροπή εκ τού Έλληνος Πρέσβους, του Αρχιεπισκόπου και ετέρων δύο προσώπων εκλεγμένων υπ' αυτών. Εκ του ποσού τούτου θα μισθώνονται οι διδάσκαλοι, προσοντούχοι και μόνιμοι κάτοικοι Αγγλίας ή επί τούτω προσκαλούμενοι διά να διδάξουν, αλλά και διά να έχουν την ευκαιρίαν μετεκπαιδύσεως παιδαγωγικής εις τα Σχολεία της Αγγλίας, όσοι επιδιώκουν τούτο ή και όσοι αποστέλλονται εκείθεν.»

Εξ' άλλου, από τον τότε Γενικό Εισηγητή και τον Γενικό Γραμματέα του Κ.Ε.Σ., Νικόλαο Ι. Χατζηπατέρα και Λεωνίδα Παναγίδη, απεστάλη, προφανώς κατ' εντολήν του Αρχιεπισκόπου Αθηνάγορα, η πιο κάτω επιστολή προς τον τότε Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Σπύρο Κυπριανού, σχετικά με την Κυπριακή Εκπαιδευτική Αποστολή:-

«Το Κεντρικόν Εκπαιδευτικόν Συμβούλιον της Ιερής Αρχιεπισκοπής Θωατέρων και Μ. Βρετανίας, εξ αποφάσεως της Συνεδρίας αυτού υπό την Προεδρίαν του Σεβ/του Αρχιεπισκόπου κ. Αθηναγόρου, την 7ην Ιουνίου 1978, επιθυμεί να φέρη εις γνώσιν υμών τα ακόλουθα σχετιζόμενα με την Ελληνικήν Παιδείαν εν Αγγλία και με την τοποθέτησιν της Κυπριακής Εκπαιδευτικής Αποστολής.

Δυστυχώς, παρά τας από ετών προσπάθειάς και τας πολλάς συσκέψεις εις τας οποίας ελαβον μέρος όλοι οι κατά καιρούς Υπουργοί Παιδείας Ελλάδος και Κύπρου, συνεχίζεται η ύπαρξις εν τη Μ. Βρετανία, παράλληλα με το ημετέρον Συμβούλιον, και έτερος

εκπαιδευτικός φορέας, των Ανεξαρτήτων Σχολείων.

Δεν θ' ασχοληθώμεν διά το λυπηρόν τούτο φαινόμενον, καθ' ότι η θέσις ημών έχει πολλάκις αναπτυχθεί και τόσοσιν τα υπεύθυνα Υπουργεία όσον και αι εδώ Προξενικά Αρχαί γνωρίζουν καλώς τας απόψεις μας.

Διά μίαν περίοδον μέχρι το 1973, παράλληλα με τους εξ Ελλάδος απεστασμένους εκπαιδευτικούς, υπήρχε και η Κυπριακή Εκπαιδευτική Αποστολή υπό τον Επιθεωρητήν κ. Καραγιώργην, η οποία προσέφερεν εξαιρετικές υπηρεσίας εις όλα τα παροικιακά Σχολεία ανεξαρτήτως του διοικητικού σχήματος αυτών. Όχι μόνον συνειργάσθημεν στενώς μετά της Αποστολής εκείνης, αλλά και δημοσίως διαμαρτυρήθημεν ότε, δι' αγνώστους εις ημάς λόγους, η Κυπριακή Κυβέρνησις ανεκάλεσε την Αποστολήν των εκπαιδευτικών αυτών εν Βρετανία.

Παρά τας δοκιμασίας τας οποίας υπέστη ο Ελληνικός Κυπριακός Λαός το 1974, ο Αείμνηστος Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος και η Κυπριακή Κυβέρνησις θεωώρουν ως Εθνικήν υποχρέωσιν την ανανέωσιν της προσφοράς πρακτικής ενισχύσεως προς τους Αποδήμους Έλληνας Κυπρίους και διά τον λόγον αυτόν συνεστήθη το υπό τον κ. Χριστοδουλίδην Γραφείον Αποδήμων και παράλληλα απεστάλη νέα Εκπαιδευτική Αποστολή υπό τον κ. Θ. Αριστοδήμου.

Εις επανειλημμένα δηλώσεις του, εν Λονδίνω, ο κ. Αριστοδήμου ετόνισεν ότι είχε ρητάς εντολάς να διάτηρήσιν την δραστηριότητα της Αποστολής εντός των πλαισίων της καθολικής εξυπηρέτησεως των αποδήμων Κυπρίων, ανεξαρτήτως οικονομίποτε τοπικών διάχωρισμών. Υπό το πνεύμα αυτό είχε αρχικώς επαφάς μεθ' ημών, με σκοπόν την μελέτην των αναγκών των υπό το Κ.Ε.Σ. Σχολείων. Μας είχε δε δοθεί η υπόσχεσις ότι ανάλογος βοήθεια θα εδίδετο τον παρελθόντα Σεπτέμβριον ότε θα ήρχιζεν η λειτουργία των Σχολείων. Το τούτον όμως δεν έγινε. Επιπλέον δε, εζητήθη η συνεργασία των απεσταλμένων Διδασκάλων του Υπουργείου της Λευκωσίας μετά των εξ Ελλάδος. Ο κ. Αριστοδήμου εδήλωσεν ότι εις τούτο χρειάζεται η έγκρισις του Υπουργείου Παιδείας της Λευκωσίας, η οποία δεν εδόθη. Αλλ' εχρειάζεται καν άδεια διά να συνεδριάζουν προς συνεργασίαν Έλληνες διδάσκαλοι διά την βοήθειαν των Ελληνοπαίδων, η μεγίστη αναλογία των οποίων είναι Κυπριακής καταγωγής;

Ωσαύτως κατάπληξιν μάς επροκάλεσεν το γεγονός ότι ο Υπουργός Παιδείας της Κύπρου, επισκεφθείς τελευταίως το Λονδίον διά την μελέτην των εκπαιδευτικών μας προβλημάτων - ως επληροφωρήθημεν εκ του τύπου - απέφυγε να έλθη εις επαφήν ή να καλέσθ εις συνεργασίαν αντιπροσώπους του Κ.Ε.Σ., του μεγαλύτερου αριθμητικώς και αρχαιότερου των εκπαιδευτικών φορέων. Τούτο διά πρώτην φοράν συνέβη, καθ' ότι εις το παρελθόν άπαντες οι υπεύθυνοι Υπουργοί διετήρησαν επαφήν και συνεργασίαν μεθ' ημών, τόσοσιν κατ' ας εδώ επισκέψαμεν αυτών όσον και εκ Κύπρου.

Το Κεντρικόν Εκπαιδευτικόν Συμβούλιον της Ελληνικής Αρχιεπισκοπής ουδέποτε ετήρησεν εχθρικήν στάσιν ή εδοκίμασεν να αποθαρρύνη οικονομίποτε κινήσιν διά την δημιουργίαν νέων χώρων προς διδασχίν της Ελληνικής γλώσσης, τουναντίον και δημοσίως επήνεσε πάντας τους εργάτας των Γραμμάτων, των οποίων αι προσπάθειαι θα πρέπει ασφαλώς να τυγχάνουν της προσοχής και μερίμνης του Εθνικού Κέντρου των Αθηνών και της Λευκωσίας.

Τα προαναφερθέντα όμως δύο γεγονότα και η παρατηρουμένη τοπική προπαγάνδα εναντίον των Εκκλησιαστικών Κοινοτήτων και των Σχολείων αυτών, υπό καταστάσεων αίτινες πρόσκεινται προς την Κυπριακήν Αποστολήν και Αρμοστέϊαν, εν συνδυασμώ με την τελευταίως παρατηρουμένην κίνησιν εις Κύπρον αλλοιώσεως της Ιδέας του αδιάχωρίστου ναίματος, το οποίον δημιουργεί ο σύνδεσμος της Ελληνομαθείας μετά της Χριστομαθείας, μας προκαλούν ανησυχίαν και εκ καθήκοντος απευθύνομεν την παρούσαν, ίνα εκθέσωμεν την κατάστασιν ως διάμορφούται και να επισημάνωμεν

τους κινδύνους που διάτρεχε η ενταύθα Ομογένεια, εάν συνεχισθί η διάκριτική και μονόπλευρος αυτή συμπεριφορά διά της οποίας, αν μη τι άλλο, υποσκάπτεται το έργο των Σχολείων μας.

Ουδέποτε θα περιμέναμε από την αιμάσσοσαν Κύπρον να επιφορτίζεται με οικονομικά βάρη διά την εξυπηρέτησιν των αποδήμων. Εφ'όσον όμως τοιαύτη απόφασις ελήφθη και επραγματοποιήθη, είναι δίκαιον και εθνικώς επιβεβλημένον, όπως μη κατατάσσονται τα Ελληνόπουλα των Κυπρίων Γονέων εις ομάδας υνουομένων και μή. Φρονούμεν ότι η συνέχεια τοιαύτης πολιτικής θα δημιουργήσῃ εθνικόν σκάνδαλον και ευελπιστούμεν ότι το θέμα θα τύχῃ της υμετέρας μερίμνης.»

Εκείνο όμως που πλήγωσε θανάσιμα τον Αθηναγόρα ήταν η αντιδρασια που βρήκε στις προσπάθειές του για ενιαιοποίηση των Φορέων Εκπαίδευσης της Παροικίας κυρίως μετά τα τραγικά γεγονότα του 1974 και η δυσπιστία και έχθρα που επιδείκνυαν προς κάθε τι το Ελλαδικό μερικό ηγετικό παράγοντες του Ελληνοκυπριακού στοιχείου της Ομογένειας, οι οποίοι μάλιστα και είχαν παρασύρει σ'αυτό τον κατήφορο και την τότε πολιτική ηγεσία της Κύπρου. Ο Αθηναγόρας είχε συμβάλει όσο κανένας άλλος στην οργάνωση των Ελληνοκυπρίων που ζούσαν στην Μ. Βρετανία. Θεώρησε, συνεπώς, μεγάλη αδικία και κακεντρέχεια τη δυσφημιστική, σε βάρος του, εκστρατεία ορισμένων Ελληνοκυπρίων. Και το παράπονό του αυτό το πήρε μαζί του στον τάφο.

Ένα άλλο θέμα, το οποίο απασχόλησε τον Αθηναγόρα καθ'όλη τη διάρκεια της Αρχιερατείας του στη Μ. Βρετανία ήταν η δημιουργία μόνιμου ημερήσιου Ελληνικού Σχολείου για την Ομογένεια. Άλλωστε, τον στόχο του αυτόν τον είχε καταγράψει και στο "Καταστατικόν" του Κεντρικού Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Η επιδιώξή του αυτή φάνηκε να στέφεται από επιτυχία όταν κάποιος επιχειρηματίας από την Κύπρο, ιδιοκτήτης ιδιωτικών Σχολείων στην Μεγαλόνησο, τον πλησίασε και του ζήτησε να ιδρυθεί και στο Λονδίνο τέτοιο Σχολείο, αλλά υπό την αιγίδα της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και Μ. Βρετανίας. Ο Αθηναγόρας τότε έσπευσε να ζητήσει τις ευλογίες του Οικουμενικού Πατριάρχου, ο οποίος και απάντησε ευμενώς με επιστολή ημερομηνίας 13 Μαΐου 1968. "Συγχαίροντες τη ημετέρα Ιερότητα επί τη αποκτήσει του ως άνω Γυμνασίου", αναφέρει μεταξύ άλλων η επιστολή του Πατριάρχη, "ού έκδηλος ην η αναγκαϊότης, ευχόμεθα υπέρ της συστάσεως εν τη Ιερά Αρχιεπισκοπή και άλλων τοιούτων εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, εις ικανοποίησιν των εκπαιδευτικών αναγκών του αυτόθι προσφιλούς τη Μητρί Εκκλησίας πληρώματος."

Ο Αθηναγόρας απευθύνθηκε επίσης και προς την Ελληνική κυβέρνηση, αποστέλλοντας στην Αθήνα τον γραφόντα ως Εκπρόσωπό του, η οποία πράγματι δέχθηκε να επιχορηγήσει την προσπάθεια αυτή, αλλά με τον όρο ότι το εν λόγω Γυμνάσιο θα βρισκόταν υπό την άμεσο επίβλεψη και έλεγχο της Αρχιεπισκοπής. Τούτο δεν επιτεύχθη, γι'αυτό και το εν λόγω Γυμνάσιο, που στεγάσθηκε προσωρινά και με διευθυντή τον γράφοντα, στο Σχολείο του Απ. Ανδρέα Λονδίνου, υπήρξε βραχύβιο.

Το όνειρο του Αθηναγόρα για τη δημιουργία ημερήσιου Σχολείου φάνηκε να υλοποιείται δέκα περίπου χρόνια αργότερα, όταν μια ομάδα Ελλήνων εροπλιστών, η που ενεργό ανάμιξη και του τέως Βασιλέως Κωνσταντίνου, απεφάσισαν τελικά τη δημιουργία ενός τέτοιου Σχολείου. Αλλά ο θάνατος του Αθηναγόρα στις 9 Σεπτεμβρίου 1979 του στέρησε τη χαρά να παραστεί στα εγκαίνια του "Ελληνικού Κολλεγίου", το οποίο και πάλι στεγάσθηκε, προσωρινά τη φορά αυτή, στο Σχολείο του Απ. Ανδρέα, με οχτώ αρχικά μαθητές. Το Κολλέγιο αυτό, που στεγάσθηκε στην συνέχεια στην πιο αριστοκρατική συνοικία του Λονδίνου, συγκέντρωσε σε κάποιο στάδιο πάνω από 150 μαθητές, με Πρόεδρο αρχικά του Διοικητικού Συμβουλίου τον Διάμονή Γ. Πατέρα, ο οποίος υπήρξε άλλωστε ο εγκέφαλος για την δημιουργία του. Ιδρύθηκε επίσης και το Ελληνικό

Σχολείο της Πρεσβείας, στο οποίο οι μαθητές φοιτούν δωρεάν, οι δάσκαλοι αποστέλλονται και χρηματοδοτούνται από την Ελληνική Κυβέρνηση, η δε διδακτέα ύλη είναι η ίδια με εκείνη που διδάσκεται στα αντίστοιχα Σχολεία της Ελλάδος. Αντίθετα το "Ελληνικό Κολλέγιο" ήταν ιδιωτικό και συνεπώς αποδείχθηκε αδύνατο να ικανοποιεί τις πραγματικές εκπαιδευτικές ανάγκες της μεγάλης μάζας των Ομογενών. Εξ'άλλου στο Ελληνικό Κολλέγιο η βασική κατεύθυνση υπήρξε εκείνη των Αγγλικών Σχολείων, έστω και αν λειτουργούσε ένα ισχυρό Ελληνικό τμήμα, που κατέβαλλε προσπάθειες να κρατήσει το Κολλέγιο, όσο ταύτο ήταν δυνατό, μέσα στα πλαίσια του Ελληνικού Σχολείου. Γι' αυτό και τελικά αναγκάστηκε εκ των πραγμάτων να διακόψει τη λειτουργία του το 2006, ύστερα, δηλαδή από 25 χρόνια ζωής.

Αν ζούσε, βέβαια, ο Αθηναγόρας, ο οποίος είχε συλλάβει στην σκέψη του κι είχε μορφοποιήσει στα γραπτά του κείμενα τη λειτουργία ενός τουλάχιστον ημερησίου Σχολείου της Ομογένειας, τα πράγματα ίσως να ήταν διαφορετικά σήμερα. Πάντως ακριβεί η Ομογένεια να ευγνωμονεί τον μεγάλο εκείνον Ιεράρχη γιατί με τις συνεχείς του παροτρύνσεις και με την διορατικότητα, τη μόρφωση και την πειστικότητα των λόγων και των επιχειρημάτων του, αλλά κυρίως με την βαθεία του πίστη στην ανάγκη Ελληνοπρεπούς μόρφωσης των Ομογενών, έπεισε τη μικρή σε βαθμό, αλλά πανίσχυρη σε υλικό και πνευματικό πλούτο, ομάδα των Ομογενών να ιδρύσουν επιτέλους ένα ημερήσιο Ελληνικό Σχολείο στην καρδιά του Λονδίνου. Ας ευχηθούμε όπως το Σχολείο αυτό, όπως και τ'άλλα που πρέπει σποωδῆστοτε να δημιουργηθούν, θ' αποτελέσουν όλα τους φυτώρια πεφωτισμένων ηγετών της Παροικίας που θα συνδυάζουν το Ελληνικό με το Χριστιανικό, τη γνώση με την εμμονή στις παραδόσεις του Γένους, τη διάγνεια της σκέψης με το βάθος και την ειλικρίνεια της αγάπης τους γιά τον άνθρωπο και τη Γενετήρά μας. Αρετές δηλαδή που χαρακτηρίζαν τον Αθηναγόρα Κοκκινάκη καθ'όλη τη διάρκεια του βίου του.

ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΑΣ

Τέκνα εν Κυρίῳ αγαπητά,

«Ετέχθη υμῖν σήμερον σωτήρ», Λουκάς 2,11.

Το μυστήριο της εορτής των Χριστουγέννων πλαισιώνει και πάλιν την ζωήν μας με δέος χαρμονικόν και μας προσκαλεί εις την Βηθλεέμ διά να εύρωμεν όχι μόνον τον Θεόν αλλά και τον Άνθρωπον. Πουθενά ο άνθρωπος δεν ευρίσκει το νήμα της αξίας, με την οποία τον ενέδυσεν ο Θεός, όσον εν τη φάτη της Βηθλεέμ, όπου ο Θεός και ο άνθρωπος συνεδέθησαν εις ενότητα ασύγχυτον και αδιάιρετον, εις το πρόσωπον του Θεανδρικού του Υιού του Θεού και του Υιού του Ανθρώπου.

Διά την αξίαν του ανθρώπου εκσέφθησαν και ωμήλησαν αι γενναίαι χωρίς όμως να την αποδείξουν. Οι προφύται ανενώρρισαν την αξίαν αυτήν, κατά τας Γραφάς, εις την εν τω ανθρώπω εικόνα του Θεού. Αναμετρούντες όμως τας αλλοιώσεις και τα σκιάσματα της αμαρτίας τα χαράγματα, εθεώρησαν τον άνθρωπο ταλαίπωρον και τον περιέγραψαν ως γυμνόν αρετής και αξίας. Οι οπτασιασταί της Άπο Ανατολής ωμήλησαν διά τον άνθρωπον αλλά με βάθος και με πάθος απαισιοδοξίας. Ο σπουδαιότερος εξ αυτών, απελπισθείς διά την ενδόμυχον σύνθεσιν των αντιφάσεων της ανθρωπίνης ζωής εξέλαβε την εξαφάνισιν και τον μηδενισμόν ως το εφετόν κατάντημα της ανθρωπίνης αξίας. Οι αρχαίοι νόμωσαν τον άνθρωπον "μέτρον πάντων". Αλλά το μέτρον τούτο των αξιών ουδέποτε είχε σταθεράν έκτασιν. Πολλάκις εξεμηνδιζετο, διότι και υπό των πεφωτισμένων ακόμη ο άνθρωπος διεκρίνετο φύσει εις δούλον και εις ελεύθερον. Η Σάρπη και η Ρώμη εποδοπάτησαν με την ισχύν και με την έκκλισιν την ανθρωπίνην αξίαν. Τα νεογέννητα

ηδύναντο να ζήσουν αν ο πατήρ των επέτρεπε ή αν η πολιτεία ενέκρινε.

Και μέσα εις την παγκόσμιον αυτήν σύγχυσιν και απόγνωσιν ακούεται επί των λόφων της Βηθλεέμ Αγγελολάλητος η ειδήσις «Ετέχθη ημίν σήμερον Σωτήρ, ὅς ἐστιν Χριστός Κύριος». Η ἀνθρωπότης προσκαλεῖται με τους σοφούς και με τους απλοϊκούς εκπροσώπους της, τους Μάγους και τους Ποιμένες, να προσκυνήσῃ ἐκ Νήπιον, διά του οποίου ο Θεός αποδεικνύει την σπουδαιότητα της ἀνθρωπίνης αξίας. Πουθενά η ἀνθρωπίνη αξία δεν ἀπεδείχθη τόσον εκπάγλως ὅσον εις την Βηθλεέμ τα πρώτα Χριστουγέννα. Διά τούτο και η εορτή των Χριστουγέννων είναι η εορτή διά της οποίας σφραγίζεται υπό του Θεού η ἀμέτρος αξία του ἀνθρώπου.

Τι συνεβή λοιπόν; Εκείνο που συνεβή είναι το δράμα του ἀνθρώπου επί της σκηνῆς των αἰώνων. Η θεοδωρτος αξία του ἀνθρώπου ἐξέπεσε. Η ἁμαρτία την κατεσκόιασε και την ἐβύθισε εις την ἀράνειαν. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη Θεοκίνητος κατέρχεται προς ἀναζήτησιν της εικόνας του Θεού και ἀποκατάστασιν της αξίας αὐτῆς. Ο Υἱός του Θεού γίνεται ἀνθρώπος και ο ἀνθρώπος ἀνάγεται και πάλιν εις ἐξουσίαν διά να γίνη του Θεού υἱός. Επιστρέφει δηλαδή εις τα ἴδια και παραιταμένην υπό του Ἰδίου, ἐξ Οὐ και το ἔλαβε και ἀφ' Οὐ το εἶναι του ἀπεμάκρυνε.

Η ἀπομάκρυνσις του ἀνθρώπου ἐκ του Θεού εἶχε ἀποτέλεσμα την πτώσιν. Εξημιούργησε την θλίβιν και ἐξημερίωσε την αξίαν. Η ἱστορία των ἀνθρωπίνων δεινῶν είναι ἀποδείξεις της πικρᾶς αὐτῆς πραγματικότητος. Η δε ἀποχή μας η ἐξελλισσομένη μέσα εις την ἀπρόσκαφραιν της συγχύσεως και της ταραχῆς προσυπογράφει την ἀλήθειαν ταύτην με το αἷμα και με τα δάκρυα του ἀνθρώπου.

Διά τούτο και το αἶτημα της εποχῆς μας δεν είναι παρὰ η περιφρούρησις της αξίας του ἀνθρώπου πλησίον του Θεού. Τον πλησιασμόν Θεού και ἀνθρώπου κηρύττει η εορτή των Χριστουγέννων. Είναι το γεγονός που ἐγέμισεν την ἱστορίαν, πραγματωθέν υπερφυσῶς ἐν τῷ προσώπῳ του Ἐμμανουήλ, του Θεού μεθ' ἡμῶν. Η Βασιλεία του Χριστοῦ, ἡ Χριστιανική ζωὴ και σκέψις, οὐ μάρτυρες και οὐ Ἅγιοι, ο χριστιανικός πολιτισμός ἐν τη καθόλου ἐκτάσει αὐτοῦ μαρτυροῦν ὅτι «επεσκόκαμετο ἡμᾶς ἐξ ὕψους ο Σωτήρ ἡμῶν». Μας ἀποδεικνύει ὅτι ἐπέστη το πλῆρωμα, ὅτι ἦλθε και εἶναι μεθ' ἡμῶν ο Θεός εἰς το θεανδρικόν πρόσωπον του Υἱοῦ της Θεοτόκου Μαρίας, ζῶν και ζωογονῶν την Βασιλείαν.

Επιτακτικὸν ὅμως προβάλλει το ἐρώτημα ἀν εἴμεθα ἡμεῖς μετὰ του Θεού. Παρέχομεν τεκμήρια διά της ζωῆς μας «της ἐπιγνώσεως του Υἱοῦ του Θεοῦ» και του ἀνθρώπου ως αξίας ἀποδειχθεῖσας ἀπείρου διά της ἐπιφανείας, προς χάριν αὐτῆς, της ἀπείρου ἀγάπης του Θεοῦ. Οὐ εχθροὶ του Θεοῦ ζήτουν να ἀποδείξουν ὅτι δεν εἴμεθα μετὰ του Θεοῦ. Ὅτι εἴμεθα «κλυδομνηζόμενοι και περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας ἐν πανουργίᾳ προς την μεθοδείαν της πλάνης» (Ἑφ. 4,4)

Εἶναι γεγονός ὅτι η πολυποικίλος μεθοδεία της πλάνης της εποχῆς μας προσπαθεῖ να μας ἀποστῇσιν ἀπὸ τον Θεόν. Διότι γνωρίζουν οὐ ἐκπρόσωποι της δὴ περὶ του Θεοῦ ἡ ζωὴ μας ἀνακαινίζειται πνευματικῶς και πλουτίζεται με ἠθικάς πεποιθήσεις αἱ οἷσαι ἐκδηλοῦνται ως ἀρνησις ἔμμονος κατὰ της δουλείας, προς την οποίαν οδηγούμεθα ευκόλως ὅταν ἀρνηθώμεν συνεργασίαν και πίστιν εις τον Θεόν. Πρέπει, επομένως, να ἀντιμετωπίσωμεν την πρόκλησιν των ἐχθρῶν του Θεοῦ με πλήρη κατανόησιν της θέσεώς μας. Καὶ εἶναι ἡ θέσις μας, ἡ θέσις φίλων και συνεργατῶν του Θεοῦ, θέσις ἐλευθέρων τηρητῶν του νόμου Αὐτοῦ, θέσις φρουρῶν της ἐλευθερίας, την οποίαν ο Χριστός μᾶς ἐδώρισε.

Ελευθερίαν κηρύττουν και οὐ εχθροὶ του Θεοῦ. Λέγουν εις τον ἀνθρώπον: Δεν ὑπάρχει νόμος Θεοῦ. Ὑπάρχει νόμος ἀνθρώπου. Δύνασαι να ἀκυρώσῃς τον νόμον που θεωρεῖται Θεός και να βαδίῃς ἐπάνω εις τον νόμον που εἶναι ἀνθρώπινος. Αὐτὸν τον νόμον ὑπαγορεύει ἡ ὑπαρξίς σου και ἐπιβάλλουν αἱ ἀνάγκαι σου.

Τοιούτου εἶδους ἀυτονομίαν, που εἶναι ἴση προς την ἀνομίαν ὑποδεικνύει ο ἀντιχριστιανικός ὑπαρξισμός που ἀντικαθιστὰ την ἀρετὴν με το αἶσχος. Αὐτὴν κηρύσσουν εις τον ἀνθρώπον ως νόμον και ως ἐλευθερίαν διά να ἐπιτύχουν την ἀπομάκρυνσίν του ἀπὸ τον Θεόν και να δυνηθῶν ευκόλως να τον οδηγήσουν εις τα σκόπη του καταναγκασμοῦ και της δουλοκρατίας.

Και ὅταν καταπνῆσῃ ο ἀνθρώπος εις τα σκόπη αὐτὰ, ὅταν κορεσθῇ με τον αὐτονόμου τούτου και ἀνόμου βίου τα ποτήρια και γίνῃ ἄθεος και ἀνομος μέσα εις τον κόσμον του Θεοῦ, ἔρμαιον των παθῶν κτηνώδους ροπῆς, τότε ευκόλως καταθέτει τα ὅπλα του ἡθους και της θελήσεως και γίνεται ὄργανον των ὑπονομευτῶν της αξίας του και των ἐχθρῶν του Θεοῦ.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν γίνεται ἡ θέλησις των ἐχθρῶν του λαοῦ ἕτερος νόμος, τον οποίον ο μακράν του Θεοῦ ἀνίσχυρος ἀνθρώπος ἀυζητητὶ σέβεται και τυφλά ὑπακούει. Η αὐθεντία της ἑτερονημίας αὐτῆς, ἡ οποία ἀντικαθιστὰ τον νόμον του Θεοῦ με την θέλησιν των κρατούντων, εἶναι ἡ βᾶσις και το θεμελίον των δύο μορφῶν του ολοκληρωτισμοῦ, της δεξιᾶς και ἀριστερᾶς παρατάξεως, της φασιστικῆς και κομμουνιστικῆς μεθόδου. Καὶ αἱ δύο ἀπομακρύνουν τον ἀνθρώπον ἐκ του Θεοῦ. Προσπαθοῦν με το δόλωμα της ἀνόμου ἠθικῆς να πείσουν τον ἀνθρώπον ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἐπίφρασις νοηματικῆς και σωματικῆς καχεκτικότητος, ἡ δε ἁμαρτία ἑκφρασις φυσικῆς σκευαλότητος και ἐλευθερίας. Γεμίζουν την σκέψιν με γνώσεις που τας χαρακτηρίζει ἡ ἡμιαλήθεια, με την οποία ἀφαιροῦν ἕνα προς ἕνα τα στοιχεῖα του δυναμισμού της προσωπικότητος διά να ἐντοαχθῇ ευκολώτερον ο ἀνθρώπος μέσα εις την ἀνωνομίαν της μάζης.

Κατὰ της τραγικῆς αὐτῆς καταστάσεως που δημιουργεῖ ο ἀνεύθυνος ὑποκειμενισμός της ἀυτονομίας εις την ζωὴν του ἀνθρώπου και ἐναντὶν του αὐτόχρημα δαιμονιακοῦ ολοκληρωτισμοῦ της ἑτερονομίας που πλαισιώνει την θέλησιν των κρατουμένων με την αἰγλήν ἰσοθέου αὐθεντίας, εγείρεται πάμχως ἡ Χριστιανική συνειδήσις διά να κηρύξῃ την ἠθικὴν της Θεονομίας.

Η Θεονομία ἀνακρύπτει την ἀνθρωπίνην αξίαν ἀπείρου ἐπειδὴ εἶναι ἀπείρος ἡ αξία της ἀγάπης και συγκαταβάσεως Εκείνου που ἐνηθρόπισε διά να ἐλευθερώσῃ τον ἀνθρώπον. Μη γίνεσθε δούλοι ἀνθρώπων, διδάλαί (Α' Κοριν. 7,23). Ο νόμος του πνεύματος της ζωῆς ἐν Χριστῷ σᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ του νόμου της ἁμαρτίας (Ρωμ. 8,2). Ζήτε επομένως ως πραγματικὰ ἐλευθεροὶ χρησιμοποιοῦντες την ἐλευθερίαν ὅχι ως πρόσχημα προς διάπραξιν της κακίας ἀλλ' ως δούλοι του Θεοῦ (Α' Πέτρου 2,16). Διότι ἐκεῖνοι που εἶναι δούλοι του Κυρίου κατέχουν την ἐλευθερίαν (Α' Κοριν. 7,22).

Ἐκτασις της ἀληθοῦς ἐλευθερίας ὅχι ως θεωρίας ἀλλ' ως ἐμπειρίας ζωῆς κατὰ Χριστόν. Οὐ εχθροὶ του Θεοῦ και του ἀνθρώπου κατενόησαν την σηλασίαν και την δύναμιν της Χριστιανικῆς ζωῆς. Διά τούτο και ἐκινήθησαν και διηνεκάς κινούνται κατ' αὐτῆς προσπαθοῦντες να την παρουσιάσουν ἀφετηρίαν κατωτερότητος και ἀναξίαν του ἀνθρώπου.

Ἀλλ' ἐν τη διάρκειᾳ εἰκοσι αἰώνων ἡ Χριστιανική ζωὴ ἀνέδειξε ἀληθῶς ἀνωτέρους τύπους ἀνθρώπων, τους πρωτοπόρους και διδασκάλους του ἀληθοῦς πολιτισμοῦ, τους ἥρωας και τους μάρτυρας και τους Ἁγίους, των οποίων ἡ ζωὴ ἀποδεικνύει το ὕψος της ἀνθρωπίνης αξίας και το παράδειγμα φανερόν ὅτι εἴμαστε μετὰ του Θεοῦ ὅπως εἶναι και μεθ' ἡμῶν ο Θεός.

Την βεβαίωσιν του πλησιασμοῦ τούτου Θεοῦ και ἀνθρώπου ἀνανεώνει ἡ εορτὴ των Χριστουγέννων κηρύττουσα ἐν χαρὰ το «Μεθ' ἡμῶν ο Θεός» ἀλλὰ και προκαλοῦσα ὅλους μας να δεῖξουμε ὅτι εἴμαστε μετὰ του Θεοῦ. Η συμμετοχὴ μας εις την εορτὴν ταύτην πρέπει να εἶναι ἡ ἀπάντησις προς ἐκεῖνους που προσπαθοῦν να μας σύρουν μακράν του Θεοῦ διά να ἐξευτελίσουν την αξίαν μας και να βεβηλώσουν την ἐλευθερίαν μας. Η συμμετοχὴ μας εις την εορτὴν πρέπει να εἶναι ἡ ἀπόδειξις ὅτι εἴμεθα μετὰ του Θεοῦ ως

αγθεύοντες εν αγάπῃ, ως αυξάνοντες εν τη πίστει, ως τον Χριστόν φέροντες και υπ' Αυτού φερόμενοι, ως αρνούμενοι να ενταχθώμεν εις την μεθοδείαν της πλάνης, ως ανθιστάμενοι κατά της φθοράς των Χριστιανικών πεποιθήσεων και του αφανισμού της αξίας μας.

Και με της ψυχῆς τα ὄμματα εστραμμένα προς την Βηθλέμ όπου εγεννήθη δὴμῆς ἡ ζώσα ἐλπίς, ὁ τέλειος Θεός και ὁ τέλειος ἄνθρωπος, ὁ Εμμανουήλ, ας δεώμεθα ἵνα ἐπισκεφθῇ την ζωὴν μας ἡ εἰρήνη και ἡ δικαιοσύνη Αυτοῦ, ἵνα ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις της Θεονομίας εις την ζωὴν μας και πρυτανεύσῃ εν τῷ κόσμῳ τὸ πνεῦμα της εν Χριστῷ ζωῆς προς περιφρούρησιν της ἐλευθερίας μας και πλήρη ἀποκάλυψιν της αξίας μας.

Ταῦτα προς υμᾶς ανακοινούμενος εὐχομαι πλήρη και τελείαν την ἁρμονίαν των Χριστουγέννων και ἀληθὴ την συμμετοχὴν εις αὐτὴν προς δόξαν Χριστοῦ και εὐτυχίαν πάντων.

Χριστούγεννα 1964

Η ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ Ο ΕΤΕΡΟΣ ΝΟΜΟΣ

Σημαίνουν οἱ καμπάνες και ἐφέτος και τὰ κάμματα των ἤχων των μετουσιώνονται μέσα μας εις αἰσθήματα χαράς και ἐλπίδος διὰ την «εἰρήνην» που κάθε χρόνο εξαγγέλλουν των Χριστουγέννων τὰ Ευαγγελικά Αναγνώσματα, οἱ ὕμνοι και τὰ Κάλαντα και ἡ εορταστικὴ προετοιμασίᾱ της Χριστιανικῆς οἰκογενείας.

Ἐκ παραλλήλου ὁμως προς τὰ πνευματικά αὐτὰ συνθήματα της Μεγάλῃς Ἑορτῆς ἐφέτος τρανάζουν την ἀτμόσφαιραν βομβαρδισμοὶ και τουφεκισμοὶ και ἀπαγωγαὶ και βόμβες που φονεύουν αἰσθούς, μικροὺς και μεγάλους, και μεταδίδουν τρόμον και ταραχὴν εις πολλὰς περιοχὰς της Μεγάλῃς Βρετανίας, της Ἀφρικής, της Πορτογαλίας, της Μέσης Ανατολῆς, της Ἰρλανδίας και ἀλλοῦ.

Αἱ ἀθλιότητες τοιοῦτου βαθμοῦ που πλαιοιώνονται με τὰ αἵματα και την κακουργίαν παρουσιάζουν του πολτισμοῦ μας την θεμελιωσὴν ἀσάθεϊαν και του Χριστιανισμοῦ μας το ριζώμα ἐπιφανειακὸν και ὅχι βίωμα βαθείας θρησκευτικῆς ἐμπειρίας.

Παρά ταῦτα ὁμως ἡ εἰρήνη, που ἀνηγγέλη τὰ Χριστούγεννα, εἶναι και θα παραμείνῃ πανανθρώπινος νοσταλγία και θα φυλάσσεται μέσα εις της ἐλπίδος μας τὸ μυστικὸν ἄδυτον.

Τὶ ἔχουν να ἀντιπαραθέσουν οἱ αρνούμενοι την ἐλπίδα αὐτὴν της Χριστιανικῆς εἰρήνης;

Τὴν εποχίᾱ, που ηκούσθη πρώτην φορά τὸ αἰσιδόδοξον Χριστιανικὸν μῆνυμα «ἐπὶ γῆς εἰρήνην», ἐπεκράτει εις τον γνωστὸν κόσμον ἡ μοναρχία του Καίσαρος με την PAX ROMANA, την εἰρήνην δηλαδὴ που ἐπέβαλον με την λογχὴν εις τους λαοὺς της Ευρώπης και της Μεσογείου οἱ στρατιῶται της ἱμπεριαλιστικῆς Ρώμης.

Τὴν PAX ROMANA ολίγον κατ'ὀλίγον διεδέχθη ἡ PAX CRUCIS, ἡ εἰρήνη του Σταυροῦ με τὸ «ἐν τούτῳ νίκα» του Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἐδείχθη ὁμως ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δεν την ἠνώνησαν, δι' αὐτὸ και δεν την ἐτίμησαν. Δεν εἶδαν την εἰρήνην ως την περιέγραφεν ὁ Χριστὸς ως ἰδικὴν του «εἰρήνην την ἐμὴν δίδωμι υμῖν». Οἱ Χριστιανοὶ εἶδαν την εἰρήνην ως μέσον ἐπιρροῆς, ως ἐπικράτησιν πολιτικῶν σχεδίων προς κατάκτησιν χωρῶν και ὑποταγὴν λαῶν ὁμοπίστων και ἀλλοπίστων.

Δι' αὐτὸ τὰ Χριστιανικά ἔθνη και κράτη ἀπέτυχαν εις την θεμελιωσιν εἰρήνης μεταξύ των και πέρα αὐτῶν μέχρι σημείου που ἡ ἱστορία της Χριστιανικῆς Περιόδου να περιγράφη τύπους χριστιανῶν Ἡγητόρων ἡμιαγρίους που μέχρι των παραμονῶν του εικοστοῦ αἰῶνος ηνέχοντο να εἶναι οἱ ἐργάται κτήματα και περιουσιακὰ στοιχεῖα γεωκτημόνων και ἐργοδοτῶν κυττητῆς Χριστιανικῆς εὐλαβοφάνειας. Ἡ ἰδίᾱ ἱστορία περιέχει σελίδες τρομακτικῶν πολεμικῶν συρράξεων και καταστροφῶν πόλεων και χωριῶν και αἰχμαλωσίαν γυναικοπαίδων και βεβήλων ἱερῶν χωρῶν της πίστεως, ως συνέβη εις την Κωνσταντινούπολιν και πέραν αὐτῆς.

Εἰς την εποχίᾱ μας παρουσιάσθησαν «τὰ Συνέδρια Εἰρήνης» με κέντρον την Γράγαν και με την PAX SOVIETICA που την κηρύττουν οἱ οπαδοὶ των κοινωνικῶν θεωριῶν του KARL MARX. Ὁ κόσμος εἶδε τὸ νόημα και τὸ ἀποτέλεσμα της εἰρήνης αὐτῆς εις πολλὰς συγχρόνους τραγικὰς περιπτώσεις και μάλιστα σήμερον εις τον αγῶνα του Λαοῦ της Ἀνγκόλας που αγωνίζεται να συγκροτήσῃ την Ἐθνικὴν και την κρατικὴν του οντότητα.

Και ἡ εἰρήνη αὐτὴ ἀπέτυχεν διότι ἐδείχθη ὅτι ἴτη πλαιοισμένη με στοιχεῖα κατακτητικῶν σκοπῶν και με προγράμματα που μετατρέπουν τον ἄνθρωπον εις ἀριθμὸν χωρὶς δίκαια και προσωπικὴν οντότητα, και την πολιτείαν εις θεότητα και τους ἀρχηγούς αὐτῆς εις δικτάτορας ἀδιάμφισβητῆτου κύρους.

Ποὺ εἶναι λοιπὸν ἡ εἰρήνη; Τὸ ἴδιον ἐρώτημα υπέβαλεν εις τον κόσμον τον 7ον αἰῶνα προ των Χριστουγέννων ὁ Προφήτης Ἰερεμίας. Και σήμερον, 1975 χρόνια μετὰ τὰ πρώτα Χριστούγεννα οἱ Χριστιανοὶ ἐρωτοῦν ποὺ εἶναι και τί σημαίνει αὐτὸ που εἶπεν ὁ Χριστὸς: «σας δίδω την εἰρήνην την ἐμὴν». Τὶ θα ἀπαντήσωμεν; Ἐχόντες υπ'ὀψιν την Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, καλλίστα ἀπαντῶμεν ὅτι ἡ εἰρήνη ομοιάζει με τὸ Ευαγγέλιον. Ὅπως τὸ Ευαγγέλιον δεν εἶναι βιβλίον ἀλλὰ πρόσωπον, ἐτσι και ἡ εἰρήνη του Χριστοῦ δεν εἶναι ἐννοία ἀφηρημένη, ἀλλὰ πρόσωπον.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐδίδαξεν ὅτι «ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας» (Ἐφεσ. 2 13-14). Δι' αὐτὸ και εις την Χριστιανικὴν ζωὴν ἡ εἰρήνη παύει να εἶναι ἐννοία και γίνεται ἐμπειρία και γεγονός και πρόσωπον και συνάντησις.

Τὶ συνέβη εις τον Χριστόν; Εἰς Αὐτόν ἔλαβε χώραν μια μυστηριώδης συνάντησιν την ὁποία περιγράφει ὁ Παῦλος ως καταλλαγὴν και συμφιλίωσιν και ἑνώσιν «των ἀμφοτέρων». Τὶ εἶναι αὐτὰ τὰ ἀμφοτέρω, δηλαδὴ τὰ δύο; Εἶναι ὁ Θεὸς και ὁ ἄνθρωπος που συναντῶνται εις τον Χριστόν και μετουσιοῦται ὁ Θεὸς εις ἄνθρωπον και ὁ ἄνθρωπος εις Θεόν. Ἡ ἀπόστασις μεταξύ των δύο πόλων αὐτῶν της υπέρφραως, του Θεοῦ και του ἀνθρώπου, διάγράφεται και ἡ Θεανθρώπινη ὑπόστασις του Χριστοῦ μεταδίδεται εις τους οπαδούς Του διὰ να γίνωνται και αὐτοὶ ἄλλοι Χριστιανοὶ.

Δι' αὐτὸ ἡ Χριστιανικὴ εἰρήνη δεν εἶναι θεωρία, ἀλλ' ἐμπειρία προσώπου που ἀπὸ τον ἕνα μεταδίδεται εις τους πολλούς. Εἶναι συνάθετις. Εἶναι συνέχεια της συναντήσεως της μεγάλης, της μοναδικῆς, της ἀτελευτήτου που ἔλαβε χώραν εις τον ἕνα, τὸ μοναδικὸν και ἀνεπανάληπτον πρόσωπον του Υἱοῦ του Θεοῦ, του Γεννηθέντος εν Βηθλέμ «ἐκ πνεύματος ἁγίου και Μαρίας της Παρθένου».

Εἰς την συνάντησιν αὐτὴν ἔχομεν τὸ πλήρωμα και τὸ νόημα της Χριστιανικῆς εἰρήνης. Ἐάν την ἐπεκτείνωμεν μέχρι του κάθε χριστιανοῦ, τότε ἔχομεν τὸ δῶρον που υπεσχέθη ὁ Χριστὸς, δηλαδὴ την ἰδικὴν Του εἰρήνην «την εἰρήνην την ἐμὴν δίδωμι υμῖν» (Ἰωαν. 14,27).

Ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις αὐτῆς της συναντήσεως προϋποθέτει καλλιέργειαν, αγῶνα, ἐμβάθυνσιν, ἐπιμονήν, υπομονήν. Προϋποθέτει την ἀνθρώπινον του ἀνθρώπου. Πολλὰ σοφὰ εἶπαν και ἔγραψαν οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο. Ὅπως ἡ σοφωτέρα παρατήρησις εἶναι ὅτι ὅσον ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀνθρωπινότερος, τόσοσιν πλησιάζει την θεότητα.

Πολλοὶ λέγουν: Πέρασαν εἴκοσι αἰῶνες ἀπὸ τὰ πρώτα Χριστούγεννα και δεν ἔγιναν οἱ ἄνθρωποι Χριστοὶ. Ἀλλὰ τί εἶναι εἴκοσι αἰῶνες εις την ἀνασύνταξιν και καλλιέργειαν του ἀνθρώπου ὅταν την σταματοῦν κινήματα κακίας και πόλεμοι και ἐκβιασμοὶ; Κάθε εικοσιπέντε χρόνια ἔχομεν γενικὸν ἢ τοπικὸν πόλεμον. Ἐξ χρονικὰς περιόδου, ἐξ δηλαδὴ ἡμέραι ἐχρειάσθησαν διὰ να γίνη τὸ χάος κόσμος, χάρος κατὰλληλος διὰ την ἐμφάνισιν του ἀνθρώπου εις την κοσμικὴν δημιουργίαν του Θεοῦ πν'καλὴν". Χίλια χρόνια διὰ τον ἄνθρωπον εἶναι «ἡμέρα μία» διὰ τον Θεόν. Ἀς γνωρίζωμεν

ότι η Δημιουργία συνεχίζεται με "συνεργόν" του Θεού τον άνθρωπο. Ιδιαίτέρως η δημιουργία του ανθρώπου συνεχίζεται ως αναγέννησις και θεραπεία. Το είδαμεν εις του Χριστού το μυστήριο, εις την "νέαν κτίσιν" που έγινεν ο άνθρωπος ώστε να μπορή να πλησιάζη την Θεότητα και να θεώνεται.

Πόσοι την επλησίασαν; Πόσοι έγιναν Χριστιανοί εις τους είκοσι αιώνας της Χριστιανικής Περιόδου; Έγιναν πολλοί. Νέφη Μαρτύρων και Προφητών και Αποστόλων και Διδασκάλων και Αγίων της χθές και της σήμερον, γνωστοί και άγνωστοι, αφανείς και επίσημοι.

Οι περισσότεροι, όμως, που ζούμεν, περιπλανώμεθα ακόμη μέσα εις την αβεβαιότητα και βιούμεν το άγχος που βγαίνει από τα βάθη του είναι μας, προϊόν του "ετέρου νόμου", ως ονομάζει ο Απόστολος Παύλος τον νόμον της κληρονομικότητος (Ρωμ. 7,23). Ο δυναμισμός αυτού του νόμου φαίνεται παντού και ιδίως εις τας αντιφάσεις μας, εις την ευκολίαν του παρασυρμού μας, εις την άρνησιν των ηθικών αξιών, εις την εκδίκησιν και την εχθροπραξίαν, εις την περιφρόνησιν του Ευαγγελίου, εις την εξουθένωσιν του ανθρώπου, εις την αθέτησιν της φιλίας μετά των ανθρώπων και της συναντήσεώς του μετά του Θεού και των ανθρώπων του Θεού.

Δι'αυτό και η ειρήνη έρχεται και φεύγει. Γεννάται ο Χριστός, αλλά δεν ευρίσκει τόπον «εν τω καταλύματι» κατάλληλον, παρά εις τα σπήλαια των αλόγων, τας κατακόμβας των διωκομένων, τας φυλακάς των υβριζομένων, τα συσσίτεια των πεινασμένων, τα στρατόπεδα συγκεντρώσεων, τα παραπήγματα των εξορίστων και των προσφύγων. Ευρίσκει τόπον εις τους θλιμμένους και συκοφαντημένους και καταδιωκομένους Χριστιανούς και άλλους πολλούς ανθρώπους.

Αλλ' η ελπίς της ειρήνης δεν χάνεται. Ο κόσμος, όσον και αν εκφοβίζεται από τα μέσα της βίας και της ανατροπής και της αθεΐας, δεν μπορεί να ξεκολλήση από την συγγένειαν που έχει με τον Θεόν. Ποτέ δεν θα ξεπέση τόσο ο άνθρωπος ώστε να μπορέση να αποδράση, να φύγει δηλαδή από τον εαυτό του, από τον κύκλο της παρουσίας εντός του οποίου ζεί και κινείται και υπάρχει και αναπνέει τον Θεό.

Δι'αυτό τα Χριστούγεννα είναι χαρά και γαλήνη. Και το μήνυμα της ειρήνης που έφεραν είναι αληθινή αναβίωσις της ελπίδος διά την καλλιτέρευσιν του καθ'ενός μας, διά την ανθρωπήσιν του ανθρώπου, ο οποίος, ως έδειξαν τα Χριστούγεννα, μπορεί να πλαταινή τόσο ώστε ο Θεός να γεννηθή μέσα μας, ως εγεννήθη εις την Πλατυτέρα, την καθαράν ανθρωπίνην υπόστασιν της Παναγίας.

Εύχομαι από καρδιάς όλοι να πλαταιώμεν διά να δοκιμάζωμεν ολίγον κατ'ολίγον αυξανομένην την γαλήνην και την ειρήνην των Χριστουγέννων μέσα μας ως προσωπικήν ειρήνην και ως συνάντησιν και φιλίαν μετά του Θεού.

Χριστούγεννα 1975

ΤΟ ΚΥΚΝΕΙΟ ΑΣΜΑ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ:

Η τελευταία του εγκύκλιος για τα Σχολεία της Ομογένειας Μ. Βρετανίας

**Πρός τους Ευλαβεστάτους Ιερείς,
τους Τιμιωτάτους Επιτρόπους, τους Ελλογίμους
Διδασκάλους και Διδασκάλισσες των Ελληνικών
Σχολείων των Κοινοτήτων της Αρχιεπισκοπής**

Αγαπητοί,

Ερθάσαμεν και εφέτος εις την ευλογημένην περίοδον που τα παιδιά θα επιστρέφουν εις τα Σχολεία τους, και οι Γονείς με την ευχή τους θα συνοδεύσουν αυτά εις την Εκκλησίαν, όπου θα γνωρίσουν ή θα ξανασυναντηθούν με τον Ιερέα και τους

Διδασκάλους τους.

Την Κυριακήν, 16ην Σεπτεμβρίου, εις όλους τους Ναούς της Αρχιεπισκοπής δέον όπως λάβη χώραν μετά το τέλος της Λειτουργίας Αγιασμός προς ευλογίαν των μαθημάτων που αρχίζουν την Δευτέραν, 17ην Σεπτεμβρίου.

Ο Ιερεύς της Κοινότητος, περιστοιχούμενος υπό των Διδασκάλων, το Συμβούλιον και την Σχολικήν Εφορείαν της Κοινότητος και το Ποίμνιον αυτού, θα τελήση Αγιασμόν και θα προσφέρη τον Τίμιον Σταυρόν εις τα παιδιά προς ασπασμόν και ευλογίαν και μετά ταύτα θα επακαλουθήσει Δεξιώσεις, οπότε Γονείς και Διδάσκαλοι θα συνομιλήσουν διά το Σχολείον και τας ανάγκας αυτού.

Τα βιβλία εστάλησαν και εφέτος υπό του Υπουργείου Παιδείας των Αθηνών και προσφέρονται δωρεάν εις τα παιδιά διά να μάθουν την γλώσσαν του Ευαγγελίου, η οποία συνδέει τον Ελληνισμόν της Πατρίδος με τον διεσκορπισμένον Ελληνισμόν εις τα πέρατα του κόσμου.

Εκείνο που ζητεί το Ελληνικό Σχολείο είναι:

- 1) Να βοηθήση τα παιδιά να ομιλούν απλά Ελληνικά.
- 2) Να καταλάβουν ότι είναι Ελληνικής καταγωγής.
- 3) Να μάθουν τις προσευχές της Εκκλησίας μας ώστε εις την Εκκλησίαν, όταν τις ακούνε να πληροφορούνται ότι η γλώσσα της Εκκλησίας των είναι η Ελληνική, εις την οποίαν εγράφη το Ευαγγέλιον και τα άλλα βοηθητικά βιβλία που φωτίζουν τον κόσμον.

Οι Γονείς πρέπει να καταλάβουν ότι δεν θα έχουν ποτέ την συνεδησίν των ήσυχη εάν δεν βοηθήσουν τα παιδιά τους να μάθουν Ελληνικά και εάν δεν τα στείλουν και τα συνοδεύσουν εις το Ελληνικόν Σχολείον. Η βοή της ιστορίας και η ηχώ των Αγίων και των Διδασκάλων του Γένους μας θα τους ενοχλή όλη τους τη ζωήν, εάν δεν συντελέσουν ώστε τα παιδιά τους να εγγραφούν εις το Ελληνικό Σχολείον διά να μάθουν τα Ελληνικά γράμματα και του Θεού τα πράγματα.

Εις τούτο οι Ιερείς μας από τον Άμβωνα και εις τις επισκέψεις εις τα σπίτια και οι Διδάσκαλοι μας από την έδραν και τας συναντήσεις των με τους γονείς θα συντελέσουν ώστε κανένα παιδάκι να μη μείνη έξω από το Ελληνικόν Σχολείον και καμία μητέρα και πατέρα να μη στείλουν το παιδί τους εις τον Ιερέα διά να το οδηγήση εις τον Διδάσκαλον που διδάσκει τα Ελληνικά και την Θρησκείαν μας.

Εύχομαι από καρδιάς το Σχολικόν Έτος 1979-1980 να έχη μεγαλύτεραν επιτυχίαν από το περασμένον, προς δόξαν του Αποδήμου Ελληνισμού της Βρετανίας, της Ελλάδος και της Κύπρου, με την παράδοσιν των οποίων ζούμεν εις την Αγγλίαν και κινούμεθα και σκεπτόμεθα.

Ταύτα προς υμάς ανακοινούμενος, διατελώ
Μετ' ευχών και αγάπης

**Ο Αρχιεπίσκοπος
Αθηναγόρας Αρχιεπίσκοπος
Θυατείρων και Μ. Βρετανίας.**

4 Σεπτεμβρίου 1979".

Πέντε, όμως, ημέρες αργότερα, δηλαδή στις 9 Σεπτεμβρίου 1979, ο Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων και Μ. Βρετανίας Αθηναγόρας Κοκκινιάκης εξεδήμησεν εις Κύριον. Αλλά, η Εγκύκλιός του αυτή, το "Κύκνειο Άσμα" του, όπως το χαρακτηρίσαμε πιο πάνω, ακούστηκε σε όλους τους Ναούς της Αρχιεπισκοπής ως κέλευσμα προς όλους μας να μην λησμονούμε ποτέ ότι, χωρίς την γλώσσα μας την Ελληνική, κινδυνεύουμε τελικά ν' απολλώσουμε για πάντα και την εθνική μας συνεδηση.

Μάθημα Ιστορίας στο Μουσείο: “Έκθεση - αφιέρωμα στη Γενοκτονία του Πόντου”

Χαραλαμπία Σιδηροπούλου, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Πανεπιστήμιο του Λονδίνου

Έκθεση - αφιέρωμα στην ιστορία και τον πολιτισμό του ποντιακού ελληνισμού επιμελείται και παρουσιάζει στο ευρύ κοινό ο Καθηγητής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, κ. Κωνσταντίνος Φωτιάδης. Η πολυθεματική Έκθεση, που φέρει το γενικό τίτλο ‘Πόντος – Δικαίωμα στη Μνήμη’, έχει ήδη ταξιθέσει στη συμπρωτεύουσα και σε πολλούς Δήμους της Β. Ελλάδας. Από τις 25 Ιανουαρίου 2009 φιλοξενείται στο χώρο του Ιστορικού και Παλαιοντολογικού Μουσείου Πτολεμαΐδας, με την υποστήριξη του Δήμου Πτολεμαΐδας καθώς και τοπικών φορέων και ποντιακών σωματείων. Παράλληλα, το υλικό της Έκθεσης έχει μεταφραστεί και προβάλλεται ήδη σε δύο εκθέσεις στη Ρωσία, ενώ θα ακολουθήσουν παρουσιάσεις και σε άλλες χώρες του εξωτερικού. Στην Ελλάδα, επόμενος σταθμός μετά την Πτολεμαΐδα είναι ο Δήμος Αχαρνών Αττικής (από 6-29 Μαρτίου) και από εκεί ο πολυδύναμος χώρος της “Τεχνόπολις” στο Γκάζι, όπου θα κάνει συμβολική ‘πρεμιέρα’ ανήμερα της εθνικής επετείου μνήμης για τη Γενοκτονία του Πόντου (19 Μαΐου).

Η Έκθεση αποτελεί ένα σημαντικό πολιτιστικό γεγονός για μια σειρά από λόγους. Πρώτιστος σκοπός της, η προβολή και η αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας για τα τραγικά γεγονότα της Γενοκτονίας του Πόντου. Μέσα από ένα οδοιπορικό στα ‘ματωμένα χώματα’ της Μ. Ασίας, η Έκθεση φιλοδοξεί να προβάλει, να αναδείξει και να ανακτήσει σελίδες της ελληνικής ιστορίας, που μέχρι και σήμερα παραμένουν λευκές τόσο στα επίσημα εθνικά κιτάπια όσο και στη συλλογική συνείδηση. Το πλούσιο ιστορικό υλικό, που για το σκοπό αυτό αποκαλύπτεται μπροστά στα μάτια του επισκέπτη, ηλαιοιώνεται από μια ποικιλία ιστορικών πηγών, μνημείων, καθώς και σπάνιων ιστορικών ντοκουμέντων, που συγκεντρώθηκαν κατά τη διάρκεια της μακροχρόνιας ερευνητικής δραστηριότητας του κ. Φωτιάδη σε περιοχές του Εύξεινου Πόντου, της Ρωσίας και της Τουρκίας. Στο σύνολό τους, τα ιστορικά αυτά ευρήματα - διά μέσου της μεθοδικής σύνθεσης και ερμηνείας τους - στοιχειοθετούν τα γεγονότα της Ποντιακής Γενοκτονίας, μιας Γενοκτονίας, που αριθμεί περισσότερα από 353 χιλιάδες θύματα και έχει

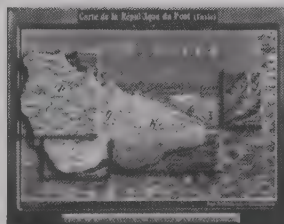
αναγνωριστεί επίσημα από το ελληνικό κράτος (1994).

Η ανασύνθεση του ιστορικού γίνεσθαι, πρώτα από τον ερευνητή και κατόπιν από τους ίδιους τους επισκέπτες, υποστηρίζεται από μια πληθώρα έγγραφου και φωτογραφικού υλικού. Οι ιστορικές καταγραφές περιλαμβάνουν χάρτες και γκραβούρες, ανέκδοτες εκθέσεις Υπουργείων Εξωτερικών, αρχεία και απόρρητα για την εποχή έγγραφου, άρθρα σε ντόπιες και ξένες εφημερίδες και περιοδικά, σπάνια τουρκικά βιβλία αλλά και ανθρώπινες μαρτυρίες και προσωπικές μετα-αφηγήσεις. Ανάμεσα στα εκθέματα παρουσιάζονται, επιπλέον, και εικαστικές δημιουργίες, όπως οι 60 πίνακες ζωγραφικής που κοσμούν την αίθουσα διαλέξεων του Μουσείου, αλλά και εικόνες βυζαντινής τεχνοτροπίας και μικρογλυπτά.

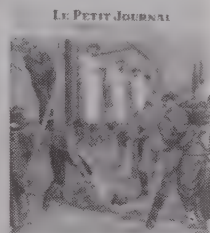
Βασικός θεματικός άξονας, το κεφάλαιο της Μικρασιατικής Καταστροφής και οι συνέπειές της για τον ελληνισμό του Πόντου. Μέσα από την αντιπαράθεση πηγών, γραπτών και εικονικών, ξετυλίγονται μερικές από τις

δραματικές πτυχές των ιστορικών γεγονότων, όπως η βαρβαρότητα των μαζικών διωγμών, οι βίαιοι εξισλαμισμοί και η δημιουργία των κρυπτοχριστιανών, τα προβλήματα των προσφύγων που εκποτίστηκαν στην Ελλάδα και οι πολιτικές των ελληνικών κυβερνήσεων στο ποντιακό ζήτημα.

Περίοπτη θέση ανάμεσα στα ιστορικά κείμενα κατέχει και το 14τομο έργο του κ. Φωτιάδη ‘Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου’ (Ηρόδοτος, Θεσ/κη, 2002-2004), που τεκμηριώνει για πρώτη φορά τα γεγονότα της Γενοκτονίας των Ποντίων (1916 -1923)

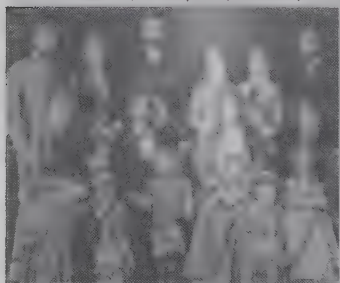

με τη διασταύρωση χιλιάδων επίσημων εγγράφων και άλλων ιστορικών πηγών. Το μνημειώδες αυτό έργο συνοδεύεται και από έναν ομότιτλο συνοπτικό τόμο, τη συγγραφή του οποίου ανέθεσε με απόφασή της στον κ. Φωτιάδη η Βουλή των Ελλήνων, αναλαμβάνοντας έτσι την περαίωση της έκδοσής του (Ιδρυμα της Βουλής Ελλήνων, Αθήνα, 2004).

Ωστόσο, το ταξίδι του επισκέπτη στο χρόνο δεν σταματά σε αυτό το κεφάλαιο της ποντιακής ιστορίας, αλλά πηγαίνει πολύ μακρύτερα, φτάνοντας ως την αρχαιότητα ή καλύτερα, ξεκινώντας από εκεί,

και καλύπτοντας εν τη συνθέσει μια διαδρομή τριών χιλιάδων χρόνων ζωντανής παρουσίας του ελληνισμού στον Εύξεινο Πόντο. Στο ξεκίνημα, για παράδειγμα, ο επισκέπτης και η επισκέπτρια μαθαίνουν, πως η Τραπεζούντα στα χρόνια του Ξενοφώντα περιγράφεται σε αυτές τις ίδιες τις γραφές του ως 'πόλιν ελληνίδα μεγάλην και ευδαίμονα' (Κύρου Ανάβασις, 401 π.Χ.). Λίγο πιο κάτω, πληροφορούνται για την προνομιούχα θέση της ελληνικής γλώσσας στα χρόνια των Μιθριδατών, της Ρωμαϊκής και κατόπιν της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, ενώ βλέπουν σε φωτογραφίες νομίσματα του Πόντου και διαβάζουν για τα ακριτικά τραγούδια. Και, προς το τέλος της διαδρομής, φτάνουν σε μεταγενέστερες περιόδους και σε θεματικές που καλύπτουν σημαντικές σελίδες της σύγχρονης ποντιακής ιστορίας, όπως η συμβολή των ποντίων

αδελφών Υψηλάντη στην Επανάσταση του 1821.

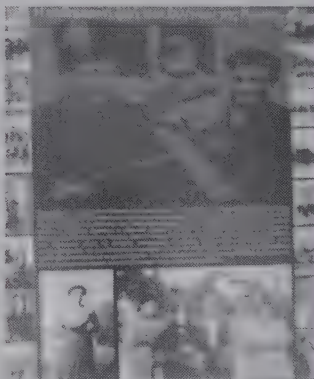
Περιδιαβαίνοντας ανάμεσα στα αντικείμενα της Έκθεσης, οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να

στρέψουν την προσοχή τους και σε ποικίλα στοιχεία λαογραφίας, που αποτυπώνουν όψεις της καθημερινής ζωής των Ελλήνων του Πόντου. Καίρια αναδεικνύεται εδώ η συνεισφορά των οπτικών αναπαραστάσεων, τόσο στη μορφή του φωτογραφικού υλικού όσο και των πινάκων ζωγραφικής. Εικόνες ευανάγνωστες, με πορτραίτα και οικογενειακές φωτογραφίες, αλλά και φωτογραφίες μαθητών που αποφοίτησαν από το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας καθώς και αθλητών μιας ποδοσφαιρικής ομάδας, μεταφέρουν συνολικά τον 'αναγνώστη' τους στην ατμόσφαιρα μιας άλλης εποχής και στις δικές της πολιτισμικές εκδηλώσεις.

Κάθε μια από τις εικόνες λέει και τη δική της ιστορία.

Μέσα από πρόσωπα άγνωστα μα και οικεία, με βλέμματα που συναντιούνται με τη ματιά του επισκέπτη ξυπνάνε μνήμες και ακούσματα, γεννιούνται σκέψεις και συναισθήματα, και ένα πλήθος από ερωτηματικά για τις ζωές αυτές των άλλων, των 'δικών μας άλλων'.

Ιδιαίτερη συμβολή στην επαφή με στοιχεία του ποντιακού πολιτισμού έχει και η βραδιά-αφιέρωμα στο ποντιακό τραγούδι, που πλαισιώνει την Έκθεση ως μία από τις παράλληλες εκδηλώσεις της. Στην Πτολεμαΐδα, η βραδιά αυτή διοργανώθηκε σε ξενοδοχείο της πόλης με τη συμμετοχή πολλών επώνυμων

καλλιτεχνών από όλη την Ελλάδα. Σε μια κατάμεστη αίθουσα και υπό τη μελωδία της ποντιακής λύρας, οι τραγουδιστές ερμήνευσαν πλήθος παραδοσιακών ποντιακών τραγουδιών με ιστορικό κυρίως περιεχόμενο, τιμώντας έτσι τη μνήμη του Πόντου και αναδεικνύοντας το ρόλο του ποντιακού τραγουδιού ως ζωντανού φορέα διαμόρφωσης της σύγχρονης ποντιακής ταυτότητας.

Ανάμεσα στις παράλληλες εκδηλώσεις περιλαμβάνονται ακόμη η προβολή ειδικών ντοκιμαντέρ και τα απογευματινά σεμινάρια ιστορίας στο χώρο του Μουσείου, με εισηγητή τον κ. Κωνσταντίνο Φωτιάδη. Αξίζει να σημειωθεί ότι τόσο η συμμετοχή στην Έκθεση όσο και στις παράλληλες εκδηλώσεις είναι ελεύθερη σε όλους. Επιπλέον, το πρόγραμμα της Έκθεσης διανέμεται δωρεάν σε κάθε επισκέπτη/τρια και συνοδεύεται από ένα

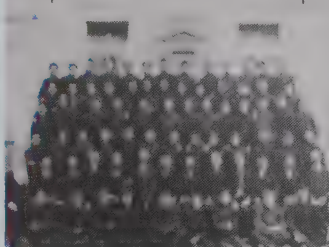
βιβλιαράκι, που περιέχει άρθρα Ελλήνων και ξένων συγγραφέων για το Ποντιακό Ζήτημα, εμπλουτισμένα με ιστορικές πηγές, έγχρωμες εικόνες και φωτογραφικό υλικό αλλά και ποιήματα στην ποντιακή διάλεκτο και ένα κείμενο αφιερωμένο στη συμβολή της γυναίκας ως σύμβολο της Ποντιακής γενοκτονίας.

Παρά την τραγικότητα του ιστορικού ζητήματος, το μήνυμα που προβάλλει η Έκθεση είναι ανθρωποκεντρικό και αισιόδοξο. Η αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας για τη Γενοκτονία του Πόντου 'δεν έχει αντιτουρκικό χαρακτήρα', γράφει ο κ. Φωτιάδης,

ούτε εκφράζει διάθεση στείρας προγονολατρίας και παλαιοεθνικιστικά ιδεολογήματα. Ο κύριος σκοπός 'δεν είναι άλλος από τη δημιουργία ειρηνικών σχέσεων με τη γείτονα χώρα με στόχο το αμοιβαίο όφελος και την πρόοδο'. Σχέσεις συμφιλίωσης δεν μπορούν, όμως, να θεμελιωθούν χωρίς την αναγνώριση των εγκλημάτων του παρελθόντος και την προσπάθεια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου και αν καταπατούνται. Το κοινό όραμα του καινούργιου, του φωτεινότερου δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την αμοιβαία γνώση και μνήμη του σκοτεινού, που πέρασε.

Κάπως έτσι κλείνει και το ταξίδι της Έκθεσης. Με ένα μήνυμα διττό, με μια αφήγηση ιστορική σε χρόνο μέλλοντα, και εκπεφρασμένη σε μια τρισδιάστατη σύνθεση. Πέντε επιτύμβιες στήλες αναπαριστούν την εξόντωση χιλιάδων επιφανών ποντίων ανδρών

(δασκάλων, γιατρών, δικηγόρων, ιερέων, εμπόρων κ.α.) μετά την 'καταδίκη' τους από τα Κεμαλικά 'Δικαστήρια Ανεξαρτησίας' στην Αρμεία (1921). Στον

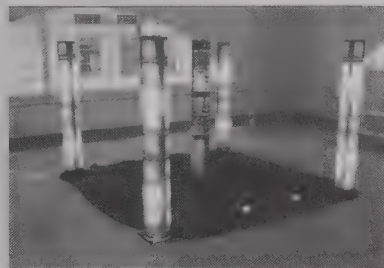
κορμό της κάθε μιας από τις τέσσερις στήλες, που διαγράφουν συμμετρικά το πλαίσιο της σύνθεσης, υπάρχουν εντοιχισμένες φωτογραφίες κάποιων εκ των θυμάτων, που φωτίζονται εσωτερικά, ενώ στην κεντρική στήλη αναγράφονται τα ονόματά και τα επαγγέλματά τους.

Το θέμα της ιστορίας είναι μακάβριο. Όμως, η είδηση της μαζικής δολοφονίας της ποντιακής ηγεσίας άλλαξε την στάση της ελληνικής και της διεθνούς κοινής γνώμης και οδήγησε σε διεθνείς καταγγελίες και ψηφίσματα διαμαρτυρίας (Μαλκίδης, 2008). Έτσι, η ανάγνωση του ιστορικού κειμένου φανερώνει δυο μηνύματα. Όπως και οι νεκροστήλες. Η τοποθέτησή τους στο πιο χαμηλό επίπεδο του μουσειακού χώρου, σε μια αίθουσα με χαμηλό φωτισμό και πάνω σε σκούρο υφασμάτινο φόντο παραπέμπουν συμβολικά σε ένα ταξίδι στον κάτω κόσμο, για τη συνάντηση με τους νεκρούς. Κι όμως, οι εικόνες προβάλλουν φωτεινές και η σύνθεση κοιτάζει ψηλά μοιάζοντας με επιτάφιο έτοιμο να εγκαταλείψει τα σκοτάδια του Άδη - και άρα του ζοφερού παρελθόντος - και να αναστηθεί στα επουράνια - στο φως της καινούργιας ελπίδας. Θυμίζει κάτι από τους στίχους του Σμυρνιού ποιητή Γιώργου Σεφέρη: παρά τα ανεξίτηλα σημάδια που άφησε η Μικρασιατική καταστροφή στην ποίηση και την ψυχή του, προσμένει κι εκείνος 'το θάμα που ανοίγει τα επουράνια κι είν' όλα βολετά'.

Συνολικά, ο σχεδιασμός της Έκθεσης, το περιεχόμενο

και η ποικιλομορφία του εκθεσιακού υλικού, η προβολή πολύτιμων ιστορικών κειμένων και η αισθητική της ενορχήστρωσής τους στο χώρο, σε συνδυασμό με τις παράλληλες εκδηλώσεις μέσα και έξω από το Μουσείο, καθιστούν τη συμμετοχή σε αυτήν μια πολυαισθητηριακή εμπειρία γεμάτη γνώσεις, εικόνες, ακούσματα και συναισθήματα. Οι ενσώματες διαδράσεις με τα αντικείμενα, τα πρόσωπα και τις τραγικές τους ιστορίες, τα χρώματα, τις γραφές, τις μουσικές, αλλά και με τους επισκέπτες στους διαδρόμους του μουσείου που ψάχνουν με λαχτάρα σε ένα χάρτη το χωριό τους στον Πόντο, προσφέρουν άφθονα 'πολυτροπικά' ερεθίσματα, που κινητοποιούν τη σκέψη και προκαλούν τη συγκίνηση. Μέσα από την επαφή με τα ιστορικά μηνύματα και τις διαφορετικές σημειωτικές τους πραγματώσεις, τα υποκείμενα μπορούν να εστιάσουν την προσοχή τους σε διαφορετικές πτυχές των υλικών, παρακινούμενα από τα δικά τους κοινωνικά και πολιτισμικά ενδιαφέροντα. Ταυτόχρονα, έχουν την ευκαιρία να εμπλακούν ενεργά στην ανάγνωση των ιστορικών 'λόγων', που διατρέχουν τα κείμενα και που είναι δύναμις διαθέσιμα για πολλαπλές νοηματοδοτήσεις. Το ίδιο ισχύει και για τις ακαδημαϊκές διαλέξεις που πλαισιώνουν το μουσειακό δρώμενο και κατά τις οποίες οι συμμετέχοντες μπορούν να μάθουν, να δουν, να ακούσουν αλλά και να ρωτήσουν, να διαλεχθούν και να διαφωνήσουν πάνω σε ευαίσθητα κομμάτια της εθνικής μας ιστορίας.

Σε αυτές τις βάσεις, η Έκθεση συνιστά ένα βιωματικό μάθημα ιστορίας και πολιτισμού με πολυσχιδείς συνιστώσες. Ο κ. Κωνσταντίνος Φωτιάδης με το επιστημονικό του έργο αφήνει π ο λ ύ τ ι μ η

παρακαταθήκη στον αγώνα για την διεθνή αναγνώριση της Γενοκτονίας του Πόντου. Καταφέρνει, όμως, και κάτι ακόμη. Να βγάλει την ιστορική έρευνα από τα ακαδημαϊκά συγγράμματα και τις αίθουσες διδασκαλίας και να την καταστήσει ανοιχτή και προσβάσιμη στο ευρύ κοινό. Και αυτή, η επι-κοινωνία της γνώσης, είναι, ενδεχομένως, μια συνεισφορά εξίσου σημαντική με την ίδια την ανακάλυψή της. Η Έκθεση 'Πόντος- Δικαίωμα στη Μνήμη' κάνει πράξη μία πρωτοποριακή, για ένα ακαδημαϊκό δάσκαλο, πρόταση διδασκαλίας της Ιστορίας. Μία πράξη πολιτική, που σέβεται και αξιώνει το δικαίωμα του κάθε Έλληνα πολίτη, Πόντιου και μη, στην επιστημονικά τεκμηριωμένη γνώση της εθνικής μας ιστορίας.

ΕΠΑΦΕΣ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Μάιος 2009

1. Τέλεσε επιμνημόσυνη δέσηση για τους γονείς του κ. Σπύρου Μεταξά στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Το απόγευμα τον επισκέφθηκε ο π. Θεολόγος Μανωλάκης.
2. Ευλόγησε τους γάμους του Christopher Thick και της Ελένης Χάρη στον Καθεδρικό Ναό της Αγίας Σοφίας Λονδίνου.
3. Τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Καθεδρικό Ναό Αγίου Κωνσταντίνου, Shepherd's Bush Δυτικού Λονδίνου, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα.
4. Παρεκάθησε σε Γεύμα παρατεθέν από την "Κυριακή Εστία Λονδίνου" σε ξενοδοχείο στο Enfield Λονδίνου.
5. Παρεκάθησε σε Γεύμα στην Αρχιεπισκοπή με το ζεύγος Christopher και Ελπίδα Jenkinson. Το βράδυ παρέστη σε Εκδήλωση που οργάνωσε στο Cambridge το εκεί Ορθόδοξο Ινστιτούτο.
6. Τον επισκέφθηκε ομάδα Δασκάλων και Μαθητών του Κολλεγίου Κεφαλληνίας. Αργότερα παρεκάθησε σε Γεύμα στην Αρχιεπισκοπή με τις Κυρίες της Βοηθητικής Αδελφότητας της Αγίας Σοφίας Λονδίνου.
7. Τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Ανδρέας Αυγουστής, η Νίκη Παπαβασιλείου, η Δέσποινα Βασιλείου, και ο Λάμπης Τσιριγώτακας στον οποίον παρεχώρησε συνέντευξη για το τηλεοπτικό σταθμό EPT. Το βράδυ παρακολούθησε Μουσική Συναυλία της Oxford Philomusica, στο Ελληνικό Κέντρο Λονδίνου.
8. Τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίου Θεολόγου, Hackney, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα. Αργότερα τον επισκέφθηκαν διαδοχικά στην Αρχιεπισκοπή η Παρασκευή Βουγιέτη και τα Μέλη της Εκκλησιαστικής Επιτροπής της Κοινότητας Αγίου Αμβροσίου και Στυλιανού, Milton Keynes.
9. Τον επισκέφθηκε το ζεύγος Αλέξη και Παυλίνas Λεμπέση.
10. Τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου, Mansfield, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα.
11. Τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο π. Συμεών Piers, ο Δρ. Προκόπης Βανέζης και ο Ανδρέας Εκκέσις.
12. Παρέστη σε Δεξίωση στην Βουλγαρική Πρεσβεία Λονδίνου και στην συνέχεια στην Ετήσια Οικουμενική Δεξίωση στο Lambeth Palace.
13. Προήδρευσε συνεδρίας των Βοθών του Επισκόπων, με τους οποίους και παρεκάθησε σε Γεύμα. Στην συνέχεια τον επισκέφθηκαν διαδοχικά οι Παναγιώτης Κορδόσης και Παναγιώτης Κουλοβασιλόπουλος, Πρόεδρος και Αντιπρόεδρος της Κοινότητας Αγίων Αναργύρων, Ipswich, και η Caroline Boddington. Το βράδυ παρέστη σε εκδήλωση που οργάνωσε η Επιτροπή Βρετανών Αντιπροσώπων Ιουδαίων σε Κεντρικό ξενοδοχείο του Λονδίνου.
14. Τον επισκέφθηκε η Μαρία Habib. Στην συνέχεια παρέστη σε εκδήλωση στο Royal Holloway University.
15. Τέλεσε την Νεκρώσιμο Ακολουθία για τον Θεόδωρο Φράγκο στον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου, Kingston.
16. Τον επισκέφθηκαν διαδοχικά το ζεύγος Αλέξη και Παυλίνas Λεμπέση, και ο Υπουργός Άμυνας της Κύπρου, Κώστας Παπακώστας. Το βράδυ παρέστη στην Ετήσια Εκδήλωση-Δείπνο του Συνδέσμου Ελλήνων Τραπεζιτών που έγινε σε Κεντρικό Ξενοδοχείο του Λονδίνου.
17. Τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίου Παντελεήμονος, Harrow Λονδίνου, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα.
18. Τον επισκέφθηκε η Φίλιππα Σίμου. Στην συνέχεια τέλεσε επιμνημόσυνη δέσηση για τον Κωνσταντίνο Θεοφίλη στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Ακολούθως παρεκάθησε σε Γεύμα με τον Άθω Μάμα.
19. Μετέβη στην πόλη Leeds, όπου προήδρευσε Συνεδρίας της Εκκλησιαστικής Επιτροπής της Κοινότητας Τριών Ιεραρχών της πόλεως. Στην συνέχεια μετέβη στην πόλη Manchester.
20. Το πρωί προήδρευσε Συνεδρίας της Εκκλησιαστικής Επιτροπής της εκεί Κοινότητας Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και στην συνέχεια επέστρεψε στο Λονδίνο όπου το βράδυ προήδρευσε Συνεδρίας της Εκκλησιαστικής Επιτροπής και των Ιερέων του Καθεδρικού Ναού Αγίων Πάντων Λονδίνου.
21. Παρέστη στην ενθρόνιση του νέου Ρωμαιοκαθολικού Αρχιεπισκόπου του Westminster. Το βράδυ παρέστη στο Ελληνικό Κέντρο Λονδίνου στην απονομή του Βραβείου Runciman.
22. Τον επισκέφθηκαν διαδοχικά οι Αντώνης Στεφόπουλος, Γιώργος Αργύρης, π. Παντελήμων Τσορμπατζόγλου, το ζεύγος Κωνσταντίνου και Χριστίνας Λογοθέτη, Α. Θεμιστοκλέους και Παύλος Χρήστου.
23. Ευλόγησε τους γάμους του Χαπαλάμπους Γεωργίου και της Michaela Giuraminc, στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Ακολούθως τον επισκέφθηκαν ο

Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Πάτμου Αντύπας και ο π. Κοσμάς Παυλίδης. Αργότερα τέλεσε την βάπτισμα του τέκνου του Αντώνη και της Ιωάννας Κρομμύδια, στο οποίο έδωσε το όνομα Ανδρέας, στον Ιερό Ναό Αγίου Ιωάννου Βαπτιστού, Λονδίνου.

24. Τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, Croydon Νοτίου Λονδίνου όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα. Το βράδυ τον επισκέφθηκε το ζεύγος Αντώνης και Βασιλίκη Bequiri.
25. Επισκέφθηκε την οικία της Άννας Καραπατέα. Το βράδυ τον επισκέφθηκαν ο Αρχιεπίσκοπος Κομάνων Γαβριήλ και ο Επίσκοπος Αμφιπόλεως Βασίλειος.
26. Τον επισκέφθηκε ο π. Φώτιος Μπίθας συνοδευόμενος από την Πρεσβυτέρα και τις τρεις κόρες του, με τους οποίους παρεκάθησε σε Γεύμα. Το απόγευμα του απονεμήθη το Χρυσούν Μετάλλιον από το Three Faiths' Forum σε ειδική τελετή στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Το βράδυ επισκέφθηκε την Μαρία Αντύπα με την ευκαιρία των γενεθλίων της.
27. Τον επισκέφθηκε ο π. Σταύρος Σολωμού, με τον οποίο παρεκάθησε σε Γεύμα. Το βράδυ τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Καθεδρικό Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Wood Green Βορείου Λονδίνου, όπου και παρεκάθησε σε Δείπνο.
28. Τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Κωνσταντίνος Μπαλτάς και η αδελφή του Μαρία Ελισάβετ, ο Gregory Atkin, με τον οποίο παρεκάθησε σε Γεύμα, και ο Διάκονος Παύλος Γρηγορίου.
29. Παρεκάθησε σε Γεύμα με τον Salim Hoché.

ΙΟΥΝΙΟΣ 2009

4. Παρεκάθησε σε Γεύμα με τον Χάρη Σοφοκλείδη.
10. Καθ' όλη την διάρκεια της ημέρας μετέσχε των Άτυπων Συνομιλιών για τον Διάλογο Ορθοδόξων και Αγγλικανών στο St. Andrew's House, το δε βράδυ παρεκάθησε σε Δείπνο που παρέθεσε ο Αγγλικανός Αρχιεπίσκοπος Καντουαρίας Dr Rowan Williams στο Lambeth Palace.
12. Ανεχώρησε αεροπορικώς για την Κύπρο.
13. Το απόγευμα ευλόγησε τους γάμους του Ανδρέα Σωτηρίου και της Χαρούλας Θεοχάρους στο Εκκλησάκι της περιοχής Σκαλί Αγλαντζιάς, Λευκωσίας. Στο μεταξύ επισκέφθηκε την οικία του Νίκου Κωνσταντίνου για να τον συλλυπηθεί για τον θάνατο της συζύγου του, Ευρούλας, και της οικίας του Προκόπη Παναγιώτου και του ... Μακρίδη.
15. Το απόγευμα επέστρεψε στο Λονδίνο.

16. Το μεσημέρι παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε ο Αγγλικανός Επίσκοπος του Kensington, Paul Williams, στην Εκκλησία St John's του Kensington. Το βράδυ προήδρευσε Συνεδρίας της Γραμματείας του ΕΦΕΠΕ, στην Αρχιεπισκοπή.
17. Τέλεσε επιμνημόσυνη δέηση στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής για τον Ανδρέα Παπαδάκη.
18. Παρέθεσε Δείπνο στην Αρχιεπισκοπή για το Διοικητικό Συμβούλιο του Καθεδρικού Ναού της Αγίας Σοφίας, Λονδίνου.
19. Τον επισκέφθηκε στην Αρχιεπισκοπή ο Simon Marsh.
21. Τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Καθεδρικό Ναό Γενεσίου της Θεοτόκου, Camberwell Νοτίου Λονδίνου, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα.
22. Τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Καθηγητής Νικόλαος Μπαλτάς συνοδευόμενος από τον υιόν του Κωνσταντίνο, οι Καλία και Κατερίνα Χατζηγαμπί και η Νικολέττα Βαγκή.
23. Παρεκάθησε σε Γεύμα στην Αρχιεπισκοπή με τους Κωνσταντίνο Κωνσταντινίδη και Κωνσταντίνο Γιαννόπουλο. Στην συνέχεια τον επισκέφθηκαν ο Νεόφυτος Ροδοσθένους και ο Νίκος Καλαθάς. Το βράδυ παρέστη στην παρουσίαση του Βιβλίου "Language and National Identities in Greece, 1766-1976" του Peter Mackridge.
25. Τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο π. Νικόλαος Μπιτσάκης και ο Γιώργος Χατζηϊωάννου, συνοδευόμενος από την θυγατέρα του, Δόμνα. Το βράδυ παρέστη στην αποχαιρετιστήρια Δεξίωση για την Γενική Πρόξενο της Ελλάδος, Μαρία Θεοφίλη, στην Ελληνική Πρεσβεία Λονδίνου.
26. Παρεκάθησε σε Γεύμα στην Αρχιεπισκοπή με τον π. Κύριλλο Leret-Aldir και την Πρεσβυτέρα του. Αργότερα τον επισκέφθηκε ο π. Tobias Sims.
27. Επισκέφθηκε το Φεστιβάλ Κυπριακού Κρασιού στο Alexandra Palace του Λονδίνου και στην συνέχεια την οικία της Νίτσας Νικολάου που γιόρταζε τα οδοντά χρόνια της.
28. Τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό των Αγίων Δώδεκα Αποστόλων, οπότε χειροθέτησε σε Πρωτοπρεσβύτερο τον Οικονόμο π. Ιωσήφ Παλιούρα, Ιερατικώς Προϊστάμενον του εν λόγω Ναού, παρεκάθησε δε, στην συνέχεια, σε Γεύμα.
29. Παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσαν ο Αρχιεπίσκοπος Βερολίνου Μάρκος και ο Επίσκοπος Sourzh Ελισσαίος του Πατριαρχείου Μόσχας, στην οικία πλησίον του ναού στο Chiswick, Λονδίνου.

Communiqué of the Fourth Pre-Conciliar Pan-Orthodox Conference

(held at the Orthodox Centre of the Oecumenical Patriarchate, Chambésy-Geneva, 6th to 12th June 2009)

The Fourth Pre-Conciliar Pan-Orthodox Conference, convened by His All-Holiness the Oecumenical Patriarch Vartholomaeos, with the mutual consent of Their Beatitudes the Primate of the local Orthodox Churches, as expressed during the Holy Synaxis held at the Phanar from 10th to 12th October 2008, gathered at the Orthodox Centre of the Oecumenical Patriarchate in Chambésy-Geneva from 6th to 12th June 2009.

The proceedings of the Conference, which began with a Pan-Orthodox Divine Liturgy on the Feast of Pentecost, were chaired by His Eminence Metropolitan Ioannis of Pergamon, representative of the Oecumenical Patriarch, with the assistance of the Secretary for the preparation of the Holy and Great Council, His Eminence Metropolitan Jeremias of Switzerland. The proceedings were attended by representatives of all Autocephalous Orthodox Churches, at the invitation of His All-Holiness the Oecumenical Patriarch Vartholomaeos.

The Primate of the local Orthodox Churches conveyed greetings to the participants of the Conference through messages or else through their representatives. The members of the Conference sent telegrams to all the Primate of the local Churches, requesting their prayers and blessings for their impending task.

The theme of the Fourth Pre-Conciliar Pan-Orthodox Conference was, in accordance with the will of the Primate and the representatives of the local Orthodox Churches, as expressed in the Message of their Holy Synaxis at the Phanar (October, 2008), the discussion of the subject of the canonical organisation of the Orthodox Diaspora. The relevant decision regarding the agenda was agreed upon by the Conference at the opening of its proceedings.

The Conference examined the texts prepared by the Inter-Orthodox Preparatory Committee in its conferences at Chambésy, namely: a) from 10th to 17th November 1990; and b) from 7th to 13th November 1993; as well as the document of the Conference of Canon Lawyers held in Chambésy from 9th to 14th April 1995. These texts, together with the relevant clarifications, supplements,

corrections and additions, were unanimously agreed upon.

The Conference expressed the common desire of all Orthodox Churches for a solution to the problem of the canonical organisation of the Orthodox Diaspora, in accordance with the ecclesiology, canonical tradition and practice of the Orthodox Church. The Conference decided to establish new Bishops' Assemblies in certain regions throughout the world in order to resolve the problem of the Diaspora, namely for the Orthodox faithful that have settled outside the traditional boundaries of the local Orthodox Churches. The Presidents of these Assemblies are the primate hierarchs of the Oecumenical Patriarchate in that region or, in their absence, the next in order of the Church Diptychs.

The members of these Assemblies include all those recognised by all Orthodox Churches as canonical bishops, who shepherd the existing communities in each region. The mission of the Bishops' Assemblies is the proclamation and promotion of the unity of the Orthodox Church, the common pastoral ministry to the Orthodox faithful of the region, as well as their common witness to the world. The decisions of the Bishops' Assemblies are made on the basis of the principle of unanimity of the Churches, which are represented therein by bishops.

The Conference also approved – by means of clarifications, corrections and additions – the draft Regulation of how the Bishops' Assemblies would function, whereby the fundamental principles of organisation and operation.

The remaining issues of the Holy and Great Council, namely the manner of proclamation of Autocephaly and Autonomy, as well as the order of the Diptychs, will be examined in the following Conferences of Inter-Orthodox Preparatory Committees and will be submitted to the next Pre-Conciliar Pan-Orthodox Conference for approval.

In Chambésy-Geneva, 12th June 2009.

**The President of the Conference:
Metropolitan Ioannis of Pergamon**

An Address to the Rotary Club, Bromley

by Archbishop Gregorios of Thyateira & Great Britain

Thank you very much for your kind invitation to speak to you about the Greek Orthodox Church in this country, which I have served for the last fifty years. Of course, I do not know you; and you, your good selves, do not know me - apart from Mr. Panayiotis Christou, who kindly arranged for this invitation for me to speak to you at this meeting. And so, permit me to introduce myself and to say a few words about the ministry of a clergyman, and - more specifically - a Greek Orthodox clergyman like myself and an Archbishop who has pastoral care for the Greek Orthodox people who emigrated to this great and civilised country (which, until the Second World War was, in a way, an empire, with responsibilities extending throughout the globe).

First of all, I am here representing the venerable See of Constantinople, the Oecumenical Patriarchate, which for seventeen centuries has been working continuously for the promulgation of Christ's message of peace for the world, the promulgation of Christian teaching (particularly in Eastern and Central Europe), and the promotion of Christian civilisation, which has been well-established due to the efforts of the Orthodox Church. The Oecumenical Patriarchate is related to and interwoven with the Christian state established by the first Christian Emperor Constantine the Great (305 - 337), whose name is identified with the founding of the great City of Constantinople following the granting of religious freedom for Christians, after three long centuries of persecution, following the promulgation of the edict of Milan in 313 AD. Then came the First Oecumenical Council of Nicaea in 325 and the formulation of the Nicene Creed. From 330 AD., the official establishment of Byzantium has its beginnings in the great city of Constantinople; and, until the fall of Constantinople in 1453, the Oecumenical Patriarchate played an important, unique role in the affairs of the One Holy Catholic and Apostolic Church in the Oecumene. I say this because it was in this city and empire that Christianity flourished and where institutions were established, the Seven Oecumenical Councils were organised, where architecture and diplomacy were cultivated, and which enriched the lives and values of Christians in both East and West. And in a unique and unparalleled way, it shaped and transformed the worship, hymnography, art, and Christian civilisation. Lord Hailsham was not exaggerating when, some twenty-five or thirty years ago, he said that Constantinople saved Western Christendom and its culture, together with its army and

its defence of Christian values, during the continuous warfare with the Arabs and Islam from its beginnings until the fall of the empire.

This Archdiocese which covers the United Kingdom and Ireland is an eparchy of the Oecumenical Patriarchate. It was established in 1922 and was given the name of the ancient city of Thyateira, which is one of the seven churches mentioned in the Book of Revelation. And so I would like to read a short extract from this prophetic book of the New Testament which mentions the city of Thyateira, whose church was spiritually planted in the great and glorious city of London in 1922 to serve the Greek Orthodox people living in Western Europe and who are under the jurisdiction of the Oecumenical Patriarchate.

"To the angel of the church in Thyateira write: These are the words of the Son of God, whose eyes are like blazing fire and whose feet are like burnished bronze. I know your deeds, your love and faith, your service and perseverance, and that you are now doing more than you did at first. Nevertheless, I have this against you: You tolerate that woman Jezebel, who calls herself a prophetess. By her teaching she misleads my servants into sexual immorality and the eating of food sacrificed to idols. I have given her time to repent of her immorality, but she is unwilling. So I will cast her on a bed of suffering, and I will make those who commit adultery with her suffer intensely, unless they repent of her ways. I will strike her children dead. Then all the churches will know that I am he who searches hearts and minds, and I will repay each of you according to your deeds. Now I say to the rest of you in Thyateira, to you who do not hold to her teaching and have not learned Satan's so-called deep secrets (I will not impose any other burden on you): Only hold on to what you have until I come. To him who overcomes and does my will to the end, I will give authority over the nations - 'He will rule them with an iron sceptre; he will dash them to pieces like pottery' - just as I have received authority from my Father. I will also give him the morning star. He who has an ear, let him hear what the Spirit says to the churches" (Rev. 2:18-29).

The prophecies of the apostle were realised, and the seven churches of the Apocalypse moved westward, and millions of Orthodox Christians settled in Western Europe, America and elsewhere, and continue their saving ministry for the realisation of God's Will for our world.

This eparchy of the Oecumenical Patriarchate was established in order to be responsible not only for the

Greek Orthodox people living in this country and Ireland: it also looked after the Greek Orthodox Christians living in Western and Central Europe. However, following the Second World War and the influx of thousands of Orthodox Christians into Western Europe, this Eparchy was divided into many new dioceses which were formed to cater for their needs. As you are all aware, a new influx of Eastern European Orthodox Christians into this country has taken place during the past twenty years or so, following the fall of Communism in 1988 - 89. As you know, many people from Eastern Europe have now settled in Western Europe or within the territory of the European Union which today consists of 27 countries and has a population of almost five hundred million. The European Union has been the 'new paradise' for many millions of people who have been delivered from the yoke of Communism. They have tried hard to join this new world and settle there. As you know, this is a great problem for the European Union; but Brussels is trying hard to cope with these social and humanitarian issues.

Today, the Archdiocese of Thyateira covers only the United Kingdom and Ireland, and its members are approximately three hundred thousand - mostly Greeks from mainland Greece and from the island of Cyprus, as well as from elsewhere. Of course, its membership includes other nationalities: English, Welsh, Scots, Irish, Arabs, Russians, Ukrainians, Egyptians, Romanians, Syrians, Palestinians, and many others. As you will appreciate, the majority of the people who belong to this Archdiocese arrived on these shores after the Second World War. Most of them came from Cyprus, since Cyprus was a British colony up until 16th August 1960, when it was declared a Republic following the agreements of Zurich and London in 1959. A new wave of immigrants came mostly from Cyprus during and after the invasion of the island by the Turkish army in July and August 1974, which resulted in the division of the island which continues until today. This invasion has added a new problem to our planet; and this problem has unfortunately not been resolved - despite the many efforts and time spent on trying to find a viable solution, due to Turkey's political interest and ambitions. Although the Republic of Cyprus has been a member of the European Union since 2004, unfortunately Turkey still has more than forty thousand troops occupying the northern part of the island and has also set up a bogus state in the occupied area - one recognised only by Turkey. I mention this not only to give you some information about the area and what is happening now in Europe and elsewhere, but also to help you to understand how easy it is for people to be uprooted from the homeland in which they have lived for thousands of years, and how immigration can sometimes change the pattern of life of other states and communities. As an

example, I would mention the Polish people who have emigrated to this country over the last 15 to 20 years. They are devout church-going Roman Catholics; and, with their presence, they have shifted the balance between the Anglican and Roman Catholic Churches in this country, because now there are more people (due to Roman Catholic immigrants such as the Poles) attending Sunday services in Roman Catholic churches than in those of the Anglicans - which was not the case before the Poles arrived.

Millions of people have abandoned their native countries for various reasons and have emigrated to other lands, hoping for a better, richer, more peaceful, good and happy life for themselves and their children. If we look at this issue philosophically, theologically and anthropologically, we are all of us immigrants in this world, as St. Paul writes so beautifully in his Epistle to the Hebrews:

"All these people were still living by faith when they died. They did not receive the things promised; they only saw them and welcomed them from a distance. And they admitted that they were aliens and strangers on earth" (Hebrews 11:13).

We must not forget that the immigration of people on this earth is nothing new. People have always moved from one place to another from time immemorial. I say this to remind ourselves to be hospitable, lenient and charitable to other people such as refugees and asylum seekers, the poor, and new immigrants from other countries, ones that are strange and different from our own. I would like to take this opportunity to express my admiration for this country, which welcomes those many millions of people who have settled here and who through their hard work, faith and diligence contribute immensely to the progress of the host country.

As we read in the Epistle of Diognetus (a Christian writer of the 2nd Century) to his disciples: "the Christians are distinguished from other men neither by country, nor language, nor the customs which they observe... They dwell in their own countries, but simply as sojourners... As citizens, they share in all things with others, and yet endure all things as if foreigners. Every foreign land is to them as their native country, and every land of their birth as a foreign land".

All that being said, let us now come to the realities of life and say a few things about the Greek Orthodox immigrants who settled in this hospitable country and about the third and fourth generation Greeks and Greek Cypriots who have grown up here, who live and feel at home here, studying and working hard for the common good and that of the society in which they live. Not only do they continue to progress and integrate smoothly, peacefully and constructively into British society, they also continue to preserve their own cultural and religious

traditions. Needless-to-say, their immigration to this country allows them to keep their cultural and religious characteristics and to enrich this country as a whole. I think that the most important element of the contribution of immigrants, apart from their hard work, incentive and creativity, is their cultural and religious characteristics and ethos. The vast majority of immigrants are religious and family people who are trying their best to care for their children's future. Over the last sixty years or so, the Greek Orthodox immigrants in this country have organised themselves well, establishing churches, schools, associations, cultural and charitable societies and businesses. Many of them are well-educated and are to be found in many professions – such as doctors, solicitors, lawyers, teachers, police officers, accountants, ship-owners, and secretaries. Many of them are involved in local politics, so we have councillors and mayors within the local authorities; and now there are good and efficient Greek Orthodox people, who very soon could be elected as members of parliament.

In addition to these social and professional achievements, I would like to give you an idea of the Greek Orthodox Church which I have served for these last fifty years as a clergyman – as a deacon, priest, chancellor of the Archdiocese, assistant bishop and, for the last 21 years, archbishop of this biblical diocese which (as I have said) was transferred to this country to contribute in its own wonderful way to the promotion of the Christian Faith as taught and preached and experienced by the Mother Church of Constantinople, which itself has lived in a non-Christian country for the last 556 years. In order to give you a better picture: when I came to this country in April 1959, there were three churches in London and five priests. Now, fifty years later, we have 25 churches and 45 priests. Outside London, there were then eight churches; now we have 85, and almost as many clergy. Most of these parishes have their own freehold places of worship, with facilities for education and recreation, and accommodation for their clergy. They are organised with Church Committees and funds, have established schools and societies, and they strive hard to serve the Faithful efficiently, to educate them liturgically, religiously, and to help them to deepen their knowledge of their faith and culture. These Parish Communities are self-supporting and survive through the voluntary donations of the people; and the Archbishop, together with the assistance and co-operation of the local priests and lay people, works hard to organise them and inspire the young to remain faithful to Orthodox Tradition, and to be law-abiding citizens and family people, honest and faithful to the message of the Gospel and Christian Orthodox teaching. Of course, this is not an easy task, bearing in mind the secular climate in which we live, not only here,

but also in America, Europe and elsewhere. But we are doing our best; and we trust that, by the grace of the Triune God, and with the co-operation of the family and society, our struggle will be fruitful. The Holy Spirit cleanses and redeems man and helps him to free himself from evil and to do good.

The Oecumenical Patriarchate of Constantinople, despite its captivity, has managed to survive and it continues to preserve and impart the joyful message of the Resurrection in its own unique way. The Oecumenical Patriarchate continues to play an important role for the re-unification of divided Christendom. It works for the promotion of peace among religions and nations. And, together with the Roman Catholic, Anglican and other Churches and Ecclesiastical Communities, it is trying to raise awareness of the need to protect the environment. The Oecumenical Patriarchate, through its initiatives for the enlightenment of governments and churches and their people, strives to help and guide all people to safeguard the natural world, the plundering and pollution of which is endangering the future of our planet. All this underlines the uniqueness of the Oecumenical Patriarchate and the role it plays for the future of humanity and the stability of the world, particularly in Eastern Europe, the Middle East and Central Asia and Far East, where the eyes of all nations are turned in our times for obvious reasons. So all the civilised nations and communities are co-operating with our Mother Church, and they are helping her in order to be able to continue her good and saving work for the benefit of all men and women of good will without interruption and difficulties.

As I said earlier, the Greek Orthodox immigrants brought not only their youthfulness and good will, but also their religion with them to this country. Three churches were established here in the late 19th century, one at the beginning of the 20th century, and another hundred and more in the second half of the 20th century. Now we have more than 120 Greek Orthodox parish communities all over the country, and they are well-administered and assisted by the local committees. They have their Trusts which are locally established and are recognised by the State's charities' organisations and other similar Institutions of this country. We have many evening and Saturday schools for the teaching of the Greek language, religion and culture. We have only one faith school, which is in Thornton Heath in the London Borough of Croydon. It is a Greek Orthodox Voluntary Aided Primary School, which was established in the year 2000 and where 402 pupils are enrolled. We are hoping to establish other Orthodox denominational schools, but we need funds and a strong awareness among parents.

We also have four assistant bishops at present, and almost 100 priests and deacons, most of whom serve

full-time and are paid from the local church funds. Of course, the Archdiocese has a lot of work to do in order to be able to respond to the demands of the contemporary secular society in which we all live. This is a great challenge which all the Churches and other religions face in this country and elsewhere. For this reason, we wholeheartedly participate and co-operate with other organisations and groups which work together for the peace of the world, for the reconciliation of peoples, religions and civilisations, as many contemporary thinkers and historians like to say.

Terrorism is an ugly contemporary phenomenon (often associated with Islam) which merges with religions and which we have experienced in our own societies both here and abroad. Christians in particular must try to bring the various religious and in particular the monotheistic faiths (that is to say, Jews, Muslims and Christians) together in order to create a dialogue which will help all of us to solve this significant, particularly difficult and existential problem which incites hatred, destroys friendships, wreaks havoc on society and kills innocent people every day. The three Abrahamic Faiths – Judaism, Islam and Christianity – are all monotheistic faiths and are religions of the Book: whether the Old Testament, the Old and New Testaments, or the Koran. These three Faiths appeared, originated and developed in the Middle East and from there spread throughout the world. All of them need to re-examine and study comprehensively their differences and work together for understanding and respect towards one another in a constructive way and, with patience, having always in mind that what we do must be done in accordance with the will of God the Creator.

It goes without saying that it is unacceptable to hate and kill our brethren in the name of God, Who is the Creator of us all. We as Christians must study hard and strive to find common ground and those things which unite us before moving on to those things which divide us. Needless-to-say, it is imperative that we build bridges with other religions and especially the monotheistic or Abrahamic Faiths, as we refer to them. Religious leaders and theologians, with the encouragement of politicians and thinkers, must sit down and see what we could do for the reconciliation, peace and future of all humanity. The world today has many problems. We as spiritual fathers have to do something to avoid catastrophe and the alienation of God's people from their charitable and bountiful Father, Who never ceases to show mercy and love toward humanity. I regard it as a great and unforgivable sin for all those of us who neglect this. It is a duty and an obligation for every one of us, and it is for the benefit of all men and women throughout the planet to work for reconciliation. I think that this is the Will of the Triune God, Whom Christians worship and to Whom

they have entrusted their lives. It is the will of the living God, Who was incarnate and became man in the person of Christ, to seek the reconciliation of God and man and to work together for the peace, stability and progress of the world and the future of creation which God, the Creator, has made and entrusted to us to hand on to generations to come.

I was very glad to read in yesterday's newspapers that President Obama of America is due to speak at the University of Egypt and invite the Muslims to a new dialogue, a dialogue of peace and respect, in order to avoid war and avert religious animosity. For, as St. Paul says, "he came and preached peace to you who were far off and peace to those who were near. For through him we both have access in one Spirit to the Father" (Eph. 2:17-18). The Holy Spirit, Who grants everything for the salvation of man and the knowledge of God, will guide us.

It is my innermost conviction and belief that only the Church, albeit divided, will be able to help the world and the people of this planet to return to the Faith and to put their trust in Christ our Lord and Saviour for a better world for us and our children. He it is Who is the Alpha and the Omega, the Beginning and the End, the salvation and sanctification of the world.

Before I conclude this talk, I would like to add something which our Church in this country needs: we have need of more Clergy. We must make provision for their training and re-training. We must work so that they receive better salaries and we must establish a Trust which will provide this in the future. Needless-to-say, we have to upgrade our efforts to have a better financial position in order to be able to use those assets for education and mission within and beyond our Church. And this can be achieved only with education, wisdom, good administration, more involvement of qualified lay people, and the strengthening of the spirit of voluntary work for the Church, the Youth, our children and others. There are so many other things which must be done for the progress of the Church, in order to be able to address the needs and demands of our times - but I must leave these matters for another time.

As I said before, let us all work for the coming of God's Kingdom that His "Will may be done on earth as it is in heaven", in accordance with the Lord's Prayer which we repeat daily in our prayers. Accordingly, I greet you with these words, I wish you well and the blessings of the Triune God in your lives and families; and I warmly thank you for giving me the opportunity to be with you (albeit in spirit even if not in body) and speak with you today.

Delivered on behalf of His Eminence by Archimandrite Vassilios Papavassiliou on 2nd June 2009.

ADDRESS OF HIS EMINENCE ARCHBISHOP GREGORIOS OF THYATEIRA & GREAT BRITAIN ON THE OCCASION OF HIS RECEIPT OF THE GOLD MEDALLION OF THE THREE FAITHS' FORUM

Dear Friends,

May I say how honoured and yet humbled I am to be with you today to receive the Gold Medallion of the Three Faiths' Forum. I am aware of the outstanding personalities who have received this honour in the past and feel a sense of awe in that I am numbered among their company.

As you know, Sir Sigmund, I have worked with you for many years to improve relations between the members of the Abrahamic Faiths. This has, in part, been influenced by the fact that I was born on the Island of Cyprus, where eighteen percent of the population used to be Moslem. I particularly remember how close Cyprus was to Palestine and Israel, which was later to become a State (in 1948). What I vividly remember is how the Jewish people were located in camps on the outskirts of Famagusta Cyprus between 1946 and 1948. In addition, for me as a Christian growing up on the Island, it was usual to see Moslems going about their daily lives and mingling with us; Just as it was to see members of the various Christian denominations there – Maronites, Armenians and others – living happily together.

As a young clergyman in Cyprus and, since 1959, in the United Kingdom, I have been aware of the existential relationship that is to be found between the members of the Abrahamic Family.

Judaism was privileged in receiving and safeguarding the Oneness of the True God, as it was revealed to Abraham and handed to Moses on Mount Sinai in the context of the written Law, which has contributed so much to all humanity.

With the coming of Christ two thousand years ago, Christianity reaffirmed the uniqueness and divinity of the Law and the teaching of the Prophets. As our Lord Jesus Christ said, "Think not that I am come to destroy the Law, or the Prophets; I am not come to destroy, but to fulfil" (Matt. 5:17 KJV). In addition, and as it was said by famous Jewish rabbi, Christians have managed to preach and instruct mankind about the oneness of God in the person of Christ, for whom He is the One Living God. Everywhere, He is accepted as the Lord God due to the teaching of the Apostles and of Christianity in general. Thus, the Oecumene was freed from idolatry, something which continues to this day.

The appearance of Islam added a further dimension to the Oneness of God and it succeeded in spreading its message to millions of people. The Jews had kept the faith in the One God but had not preached it to the world. Moslems submit themselves to the Will of God through the simplicity of their teaching, which appealed to the masses of the East, who felt in some way spiritually vacant and empty.

It is true that Islam is today stigmatised for its perceived

indirect involvement in terrorism and the resultant wounding of the hearts and minds of Mankind. Never-the-less, I think that it is very important to find the ways to overcome this. The Three Faiths' Forum continues to work successfully in the field of peace, respect, reconciliation and progress and also for deeper mutual understanding between ourselves.

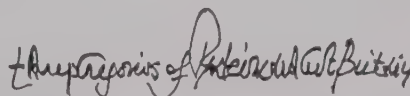
The Church of which I am a member – namely, the Oecumenical Patriarchate of Constantinople, the prime see of the worldwide Orthodox Church – is renowned for its commitment to Inter – Faith endeavours. Indeed, in issuing a series of postage stamps to commemorate the Second Millennium and the Patriarchate, the Hellenic Postal Authorities chose to depict this subject on the fifty drachmae stamp, where an Orthodox bishop, a Muslim cleric and a Jewish rabbi, are shown meeting together to study their holy books. As His All-Holiness the Oecumenical Patriarch, Vartholomaeos I, has written, "Inter-Faith dialogue is essential today as never before, so as to lead the world to the prevalence of the ideals of justice, peace, tolerance and to the preservation of Creation, without which the future of the planet and humanity itself becomes wholly problematic."

Having all this in mind, I think that only dialogue, reconciliation and the closeness of the three Abrahamic faiths can help the contemporary world. In particular, I believe that it is essential for religion to pursue the reconciliation of humanity, irrespective of confession, religion, culture, language or colour. I remember vividly how it was said many times by a friend of blessed memory that we ought to try very hard to eliminate the hatred existing between the various religions if we want to have peace and progress within humanity.

The Three Faiths' Forum accepts that the Three Faiths are closely related; and I think it is important that we should find further ways to be reconciled and co-operate among ourselves. We must not neglect the deeper meaning of the Three Faiths' Forum – that we are the people of the Scriptures, 'of the Book'. It is our duty to deepen our understanding of the meaning, purpose and uniqueness of the Scriptures and its saving humanitarian teachings.

So let us have the courage and patience to work for these ideals, always believing that this is the will of the Merciful, Living and Eternal God. Amen.

London 26th May 2009

His Eminence Archbishop Gregorios of-
Thyateira and Great Britain

Speech by Mohammad Shahid Raza on the occasion of Archbishop Gregorios receiving the Golden Medallion Award from the Three Faiths Forum for his contribution to Inter-faith Dialogue, Thyateira House, 26th May 2009.

The presentation of the Three Faiths' Forum Gold Medallion by Mohammad Shahid Raza.

Dear Archbishop of Thyateira and Great Britain, Sir Sigmund, respected sisters and brothers.

It gives me great pleasure to present this Interfaith gold medalion to the Archbishop on behalf of Three Faiths Forum. We the Jews, Christians and Muslims share a common heritage of Abrahamic faith and in this time and age we need to show our strongest commitment to inter-faith dialogue and understanding so that all religious communities can live together in peace and harmony. I come from The Muslim

leading figures of inter-faith dialogue. I have seen the Archbishop visiting The Muslim College on many occasions, thus bringing the message of goodwill from his community to ours. I understand that you have dedicated

His Eminence with Sir Sigmund Sternberg, a co-founder of the Three Faiths' Forum.

your life to your faith and for the development of inter-faith dialogue, this is why the Three Faiths Forum has recognised your unique role and it is a pleasure for me to present this prestigious award to you. We hope that under the umbrella of Three Faiths Forum we will be working together for mutual understanding among all faith communities in a world which is turning increasingly secular.

**Mohammad Shahid Raza
Chairman, Mosques and Imams
National Advisory Board (MINAB)
Advisor, Three Faiths Forum U.K.**

Archbishop Gregorios addressing the Three Faiths' Forum's Gathering in the Chapel of the Archdiocese.

College London, founded by Dr. Zaki Badawi who was also co-founder of Three Faiths Forum and one of the

**MESSAGE FOR THE
PRESENTATION OF THE
INTERFAITH GOLD MEDALLION
TO HIS EMINENCE THE MOST
REV GREGORIOS
ARCHBISHOP OF THYATEIRA &
GREAT BRITAIN
FROM THE CHIEF RABBI SIR
JONATHAN SACKS**

Blessings and best wishes on this wonderful and well deserved award of an Interfaith Gold Medallion to His Eminence The Most Rev Gregorios Archbishop of Thyateira and Great Britain. We as community, and I personally, have cherished our friendship with the Archbishop, and we value all he has done to create bonds of warmth and respect between our two faith communities.

The Archbishop is a gentle, courteous and deeply spiritual man who has been a fine ambassador for the Orthodox community. We share a belief that friendship between faiths is not just a blessing but an urgent necessity in a world scarred by religious divisions. May God bless him with continued vigour and health, and may he continue to bless us with his presence, his smile, and his living witness to the fact that true faith speaks in gentleness and generosity of spirit, and that God is worshipped in humility and love.

**With every good wish
Chief Rabbi Sir Jonathan Sacks
May 2009/lyar 5769**

RELIGION AND SECULARISM: A Theological Crisis

by Fr Vassilios Papavassiliou

"I believe that pluralistic secularism, in the long run, is a more deadly poison than straightforward persecution."

(Francis Schaeffer)

"Religion" and "Secularism". Many people employ these terms without a clear understanding of either of them. It is quite commonplace to think of religion and secularism as two opposite extremes, and to think of secularism as the absence of religion, as an ethos that is utterly non-religious or atheistic. Religious leaders often imply or even openly state that all religions should put aside their theological differences in order to unite against the problem of secularism, the 'common enemy' of religion. This ecumenist, feeble and utterly erroneous view of religion ignores the fact that 'religion' is not any one particular system of belief or any one particular ethos. A religion which teaches 'love your enemy' can hardly be placed under the same category as a religion which exhorts people to cut off the hand of a thief. 'Religion' as a specific world-view in and of itself does not exist and has never existed. Furthermore, this ecumenist view of religion fails to recognise the true nature of secularism – which is not, in reality, anti-religious, but rather is anti-theological – and, more to the point, that ecumenism is itself a product of secularism. By putting all religions, faiths and denominations into one category under the label of 'religion', we turn religion into something very vague indeed, something unidentifiable, in which all differences in theology, belief, practice and morality are ignored or denied. Once these theologies are removed, once these religions have, in other words, lost their identity, they can then adopt a secular world-view, and thus religion can begin to 'work with' secular society, having adopted a common secular ethos and system of belief in place of its own unique and, sometimes, divisive religious one. Equality as understood by a religious ethos, for example, is abandoned for a secular understanding of equality (the ordination of women or the blessing of homosexual marriage etc.) Religion thus becomes a sanction of secular society's beliefs and aims, a 'sidekick' to secular society.

Secularism, therefore, is not so much the absence of religion as it is the transformation of religion into something un-theological; it is the stripping of religions of their theology and thus of their identity. And this is because, despite popular opinion, secular society wants religion and needs religion, but it wants religion on its own terms. Many secularists are happy to entertain a belief in a 'higher power', and they may be impressed and even moved by religious rites and rituals, but only for as long as this 'higher power', these rites and rituals, do not challenge their secular sensibilities, their own internet-assembled philosophy. And so the secularist seeks to remove from religion all of the offending edges which make religion unacceptable and wrong to his secular world-view in order to make religion more palatable. And this is what makes the effects of secularism so pernicious. Secularism does not persecute or ignore religion, rather it seeks to change it from within and, ultimately, to eradicate it by making it virtually indistinguishable from a secular organisation.

Fr Alexander Schmemmann touched upon this trait of secularism when he astutely described secularism as "...a world view and consequently a way of life in which the basic aspects of human existence – such as family, education, science, profession, art, etc. – not only are not rooted in or related to religious faith, but, on the contrary implies or possibility of such a connection is denied. The secular areas of life are thought of as autonomous, i.e., governed by their own values, principles and motivations, different from the religious ones... secularism is not at all anti-religious or atheistic, but, on the contrary implies as its almost

necessary element a definite view of religion..." He goes on to say that even if he is 'religious', a secularist's "understanding of... marriage and family, home and profession, and ultimately his religious obligations themselves, is derived not from the creed he confesses in church, not from his professed belief in the Incarnation, Death and Resurrection of Christ... but from 'philosophies of life', that is, ideas and convictions having virtually nothing to do with that creed, if not directly opposed to it".¹

And is this kind of secularization not infecting our Church also? The 'privatization' of our sacraments is the most obvious example: marriage expresses not the mystery of the Church, but the romantic love and personality of the couple; baptism expresses not the baptized person's death, burial and resurrection with Christ and his becoming "an honourable member of the Church and a hallowed vessel", but the celebration of a child's birth (or even a means of enrolling the child into a faith school). Funerals are seen as having almost nothing to do with the Resurrection and are instead being regarded as a solemn celebration of the departed person's life.

I found it remarkable when a baptised Orthodox Christian, who was disparaging the gospels as fairy tales and vehemently condemning the Orthodox Church as an oppressive institution, told me that despite all of that, she would like to get married in the Orthodox Church. For her, as for many others, there was nothing schizophrenic about this, because for the secularist, a church wedding has nothing to do with theology, nothing to do with the Church as a Community, as the Body of Christ; it is all about the couple, their family and guests, and nothing else. It is therefore not surprising that 'Here Comes the Bride' or some other dreadful, soppy piece of music is expected to be played instead of 'It is truly right to call you blessed...'. It is not surprising that the groom should demand that his Anglican best friend be allowed to act as best man or to act as godparent at his child's baptism. It is not surprising that the service of baptism goes by virtually unnoticed by family and friends at christenings because they are more interested in pulling faces at the baby and putting a silly hat on his head and taking photos of him. It is not surprising that the bereaved should demand that secular songs loved by the departed in his life should be heard at funerals. I recall one Orthodox funeral at which the dismissal hymns, which are there for very good reason,² were replaced by 'The Show Must Go On' by Queen, though perhaps 'Losing My Religion' by R.E.M. would have been more appropriate.

The Church must not yield to the temptation to be more 'accessible' or acceptable to secular society by adopting secular society's tenets and mores. If the Church takes this path, the Church will become just another secular institution trying to offer feeble, short-term human solutions to eternal problems in the 'market of "spiritual" happiness'. Our beliefs, practices, ethos and way of life must be grounded in our theology. The Church's role is not to follow society, not to conform to the darkness, but to lead its people out of darkness and into the light. Its role remains and must always remain the same as it has always been: to enlighten the world and, when necessary (and it has always been necessary), to challenge the world and call it to account, to offer the world to God and to raise it up to heaven. This it can do only for as long as heaven is its goal, and not the aims and goals of secularism, even when those aims and goals are good. What our secular society needs, though it will never admit it, is a Christianity that is not ashamed of its identity, not ashamed of its theology, a Christianity that follows its own spiritual and "moral compass" and takes society with it, especially when society's moral compass is pointing south of heaven.

¹ 'Problems of Orthodoxy in America: III. The Spiritual Problem', St Vladimir's Seminary Quarterly, 94 (1965).

² It is worth noting the pastoral role these hymns play. These hymns, by which the bereaved are invited to give the last kiss of farewell to the departed (though in reality they are nearly always being invited to kiss a closed coffin) are chanted according to exactly the same melody as the hymn of the Vespers of Great Friday, 'When from the Tree the Arimathea took you down as a dead body, O Christ...', reminding the bereaved (not through words, but through melody) that the departed is following Christ through death to the Resurrection.

HIS EMINENCE ARCHBISHOP GREGORIOS' DIARY

May 2009

1. In the morning, he performed a memorial service for the parents of Mr Spyros Metaxas in the chapel of the Archdiocese. In the afternoon, he received Fr Theologos Manolakis.
2. In the afternoon, he performed the wedding of Christopher Thick and Elena Harry at the Cathedral of Haghia Sophia, London.
3. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Cathedral of St Nicholas, Shepherd's Bush, being entertained to lunch by the Community afterwards.
4. In the afternoon, he was entertained to lunch by the Cypriot Hestia of London at the Royal Chace Hotel, The Ridgeway, Enfield.
5. In the afternoon, he entertained Dr Christopher and Dr Elpida Jenkinson to lunch at the Archdiocese. He then received Mrs Yiannoula Zannettou. In the evening, he visited the Orthodox Institute of Cambridge.
6. In the morning, he received a group of teachers and pupils from the 6th Form College of Kefalonia in Greece. In the afternoon, he entertained the Ladies' Auxiliary Association of Haghia Sophia to lunch at the Archdiocese.
7. In the morning, he received Mr Andreas Augoustis, Mrs Niki Papavassiliou and Mrs Despoina Vassiliou. In the afternoon, he received Mr Lambis Tsirigotaki. In the evening, he attended a Concert of Classical Music given by the Oxford Philomusica at the Hellenic Centre, London.
8. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Church of St John the Theologian, Hackney, being entertained to lunch by the Community afterwards. In the afternoon, he received Mrs Paraskevi Vougiati. In the evening, he received Mr Notis Mitarachi, and later the Committee of the Community of Ss Stylianus and Ambrose in Milton Keynes.
9. In the morning, he received Alexis and Pavlina Lembesis.
10. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Church of Ss Cyril and Methodius in Mansfield, being entertained to lunch by the Community afterwards.
11. In the morning, he received Fr Simeon Piers, Dr. P. Vanezis, Mr Nigel Griffith and Mr Andreas Hadjisavi to lunch at the Archdiocese. He later received Mr Andreas Ekkeshis. At noon and accompanied by Fr Andreas Hadjisavvis, he had lunch at the House of Commons. Later, he received Mr Panayiotis Kordosis and Mr Panayiotis Koulovassilopoulos of the Community of Ipswich.
12. In the afternoon, he attended a Reception at the Bulgarian Embassy, and afterwards the Annual Ecumenical Reception at Lambeth Palace.
13. In the morning, he chaired a meeting of the auxiliary bishops of the Archdiocese, afterwards entertaining them to lunch at Thyateira House. In the afternoon, he received Mrs Caroline Boddington. In the evening, he was a guest at the President's Dinner of the Board of Deputies of British Jews at the Sheraton Park Lane, Mayfair, London.
14. In the afternoon, he received Miss Maria Habib. In the evening, he attended the Honorary Fellows' Ceremony and Dinner at the Royal Holloway, London.
15. In the morning, he performed the funeral service for Theodore Frankos at the Church of St George in Kingston-upon-Thames, Surrey.
16. In the morning, he received Alexis and Pavlina Lembesis, and then the Cyprus Defence Minister, Mr Costas Papacostas. In the evening, he attended the Hellenic Bankers' Association 2009 Gala Ball at Claridge's Hotel, London.
17. In the morning, he presided and preached at the Divine Liturgy at the Orthodox Church of St Panteleimon in Harrow, Middlesex, being entertained to lunch by the Community afterwards.
18. In the morning, he received Mrs Philippa Simou. He then performed a memorial service for Constantinos Theophili. At midday, he entertained Mr Athos Mamas to lunch at the Archdiocese.
19. In the afternoon, he left for Leeds. In the evening, he chaired a meeting of the Committee of the Church of the Three Hierarchs in Leeds. He then left for Manchester.
20. In the morning, he chaired a meeting of the Committee of the Church of the Annunciation in Manchester. He returned to London in the afternoon. In the evening, he chaired a meeting of the Priests and Committee of All Saints' Cathedral, London.
21. At midday, he attended the enthronement of the new Roman Catholic Archbishop of Westminster. In the evening, he attended the Runciman Award Ceremony at the Hellenic Centre, London.
22. In the morning, he received Mr Antonis Stephopoulos and Mr Gregoris Argyris of the Cyprus High Commission. At midday, he received Fr Panteleimon

Tsorbatzoglou. In the afternoon, he performed a house blessing at the home of Mr Constantinos and Mrs Christina Logotheti. In the evening, he received Mr Themistocleous and Mr Pavlos Christou.

23. In the morning, he performed the wedding of Mr Charalambos Georgiou and Miss Michaela Giuraminc. He then received Abbot Antipas of the monastery of Patmos, and Fr Cosmas Pavlides. In the afternoon, he performed the baptism of Andreas Krommydhias (infant son of Antonis and Johanna) at the Church of St John the Baptist, London.
24. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at St Constantine and Helen in Crystal Palace, London, being entertained to lunch by the Community afterwards. In the evening, he received Antonis and Vassiliki Bequiri.
25. In the morning, he visited the family of Anna Karapatea. In the evening, he received Archbishop Gabriel of Comana and Bishop Basil of Amphipolis.
26. In the morning, he received Fr Photios Bithas and his family, entertaining them to lunch afterwards. In the afternoon, he was presented with the Gold Medallion of the Three Faith' Forum at Thyateira House. In the evening, he visited Mrs Maria Antipa on the occasion of her birthday.
27. In the afternoon, he received Fr Stavros Solomou, entertaining him to lunch afterwards. In the evening, he celebrated the Liturgy at the Cathedral of the Mother of God in Wood Green, London, being entertained to supper by the Community afterwards.
28. In the morning, he received Mr Constantinos Baltas and his sister Maria Elizabeth, and then Mrs Niki Andreou. At midday, he received Mr Gregory Atkin, entertaining him to lunch afterwards. In the evening, he received Fr Pavlos Grigoriou.
29. At midday, he had lunch with Mr Salim Hoché.

June 2009

4. At midday, he had lunch with Mr Haris Sophocliides.
10. Throughout the day, he participated in the Informal Talks for the Orthodox-Anglican Dialogue at St Andrew's House, West London. In the evening, and together with the other participants, he was entertained to supper by Dr Rowan Williams, Anglican archbishop of Canterbury, at Lambeth Palace.
12. In the morning, he left for Cyprus.
13. During the course of the day, he visited the homes of Mr Nikos Constantantinou, Mr Procopios Panayiotou and Mr Krinos Makrides. In the evening, he blessed the marriage of Andreas Sotiriou and Charoula

Theocharous at the Church of the Mother of God at Skali Aglantzias in Nicosia.

14. At midday, he was entertained to lunch by Archbishop Chrysostomos of Cyprus on the occasion of the consecration of the Church of Panagia Trachonia.
15. In the evening, he returned to London.
16. At midday, he was entertained to lunch by Paul Williams, Anglican bishop of Kensington, at St John's Church, West London. In the evening, he chaired a meeting of EFEPE at Thyateira House.
17. In the morning, he performed a memorial service at the chapel of the Archdiocese for the late Andreas Papadakis.
18. In the evening, he entertained the Committee of Haghia Sophia to dinner at Thyateira House.
19. In the morning, he received Mr Simon Marsh.
21. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Cathedral of the Nativity of the Mother of God in Camberwell, South London, being entertained to lunch by the Community afterwards.
22. In the morning, he received Prof. Nikolaos Baltas and his son, Constantinos, and Mesdames Kalia and Katerina Hadjichambi. In the afternoon, he received Mrs Nikoletta Vangi.
23. At midday, he entertained Mr Constantinos Constandinides and Mr Constantinos Yiannopoulos to lunch. In the afternoon, he received Mr Neophytos Rodosthenous and Nikos Kalathas. In the evening, he attended the presentation of the book 'Language and National Identity in Greece 1766-1976' by Peter Mackridge at the Hellenic Centre, London.
25. In the morning, he received Fr Nikolas Bitsakis and Mr Georgios Hadjioannou and his daughter Domna. In the evening, he attended the farewell reception for Mrs Maria Theophili, Hellenic General Consul.
26. At midday, he entertained Fr Kyrillos Leret-Aldir and his wife to lunch at Thyateira House. In the afternoon, he received Fr Tobias Sims.
27. In the evening, he attended the Cyprus Wine Festival & Business Exhibition at Alexandra Palace, London, and then the 80th birthday party of Mrs Nitsa Nicholas.
28. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Church of the Twelve Apostles, Hertfordshire, at the end of which he elevated the priest-in-charge, Fr Joseph Paliouras, to the rank of Protopresbyter. He was entertained to lunch by the Community afterwards.
29. At midday, he was entertained to lunch by Archbishop Mark of Berlin and Bishop Elisey of Sourozh at the Russian Church House in Harvard Road, Chiswick, London.

Scenes from the Patronal Feast of the Cathedral of All Saints, Camden Town – 14th June 2009.

Scenes from the Patronal Feast of the church of Ss. Anthony & John the Baptist, Hornsey – 24th June 2009.

